כדי להקל על השיטוט במסמך זה, יש לפתוח את "סימניות (Bookmarks)"
על ידי לחיצה על הלשונית המתאימה או באמצעות הקשה על F6.

שירות הנופשון לאנשים עם פיגור שכלי בישראל: מיפוי והערכה

מלכה שימעל

המחקר מומן בסיוע קרן שלם
לפיתוח שירותים למפגרים ברשויות המקומיות

דמ-02-374

שירות הנופשון לאנשים עם פיגור שכלי בישראל: מיפוי והערכה

מלכה שימעל

המחקר מומן בסיוע קרן שלם
לפיתוח שירותים למפגרים ברשויות המקומיות

תמוז תשס"ב ירושלים יולי 2002

ג'וינט-מכון ברוקדייל
לגרונטולוגיה והתפתחות אדם וחברה
ת"ד 13087
ירושלים 91130

טלפון: 02-6557400
פקס: 02-5612391
דואר אלקטרוני: brook@jdc.org.il
אתר באינטרנט: www.jdc.org.il/brookdale

פרסומים נוספים של מכון ברוקדייל בנושאים קשורים

מנדלר, ד. ; נאון, ד. 2001. **איכות חיים של אנשים סיעודיים עם פיגור שכלי קשה או עמוק בדיור קהילתי.** דמ-01-370.

מרום, מ. ; עוזיאל, ל. 2001. **סקירת ספרות בנושא ילדים עם נכויות במצבי סיכון.** דמ-01-371.

נאון, ד. ; מורגנשטיין, ב. ; שימעל, מ. ; ריבליס, ג. 2000. **ילדים עם צרכים מיוחדים: הערכת צרכים וכיסוים על ידי השירותים.** דמ-00-355.

להזמנת פרסומים נוספים ניתן לפנות לג'וינט-מכון ברוקדייל, גבעת הג'וינט, ירושלים 91130
טל' 02-6557400, פקס: 02-5612391, דואר אלקטרוני: brook@jdc.org.il.

תקציר

שירותי נופשון לאנשים מוגבלים בכלל - ולאנשים עם פיגור שכלי בפרט - מהווים מסגרת שבה האדם המוגבל המתגורר בקהילה זוכה להשגחה ו/או לטיפול מחוץ לביתו למשך תקופת זמן קצובה.

הנופשונים משרתים הן את האדם המוגבל והן את משפחתו. בעלי המוגבלות עצמם נהנים מחופשה, שבמהלכה הם אינם נמצאים עם האנשים המטפלים בהם בדרך כלל. עם זאת, תרומתו העיקרית של הנופשון היא מתן אפשרות לבני משפחה לנוח מנטל הטיפול ומן האחריות המוטלת עליהם, וכך להקל על העומס המוטל על המטפלים למנוע את מיסודו של האדם המוגבל.

שירותי נופשון לבעלי מוגבלות שכלית התפתחו מאוד בישראל בשנים האחרונות, וכיום קיימים כ-18 נופשונים ברחבי הארץ, הממומנים על ידי האגף לטיפול באדם המפגר במשרד העבודה והרווחה ובהשתתפות סמלית של ההורים. מתוכם, ארבעה הם נופשונים עצמאיים, המתפקדים בלעדית (או בעיקר) כנופשונים; שישה ממוקמים בתוך מרכזי יום, ומנצלים את שירותי המרכז בעת שאינו בשימוש - בעיקר בסופי שבוע ובחופשות; ושמונה נופשונים ממוקמים בתוך מעונות, המספקים טיפול ממושך ללוקים בפיגור שכלי, אך מקצים מספר מיטות להספקת נופשונים קצרי מועד. בשנת 1999, נהנו כ-700 איש בני כל הגילים משירותי נופשון.

דוח זה מציג את ממצאי מחקר שהעריך את תרומתם של הנופשונים לרווחת המשפחה והמוגבל עצמו; כמו כן המחקר בדק מאפיינים השונים של הנופשונים ושל האנשים המוגבלים המשתמשים בהם והעריך את התכניות בנופשונים אלה. המחקר כלל ראיונות אישיים מובנים עם מנהלים ועובדים ב-16 מרכזי נופשונים, וראיונות טלפוניים מובנים עם 127 הורים שילדיהם קיבלו שירותי נופשון בשנים 1998 או 1999.

הנושאים שנבחנו הם:

- מאפייני הנופשון, כולל הארגון, המבנה הפיזי והמימון.
- מאפייני המשתמשים, כולל אפיונים סוציו-דמוגרפיים, רמות בריאות ותפקוד, והנטל על המשפחות.
- דפוסי השימוש בשירותי הנופשון, כולל ההחלטה להשתמש בשירות, זמינות השירות, משך השהות בתכנית ותדירות השימוש.
- הערכת ההורים את התכניות ואת השפעתן הן על הנופשים והן על המשפחה.

מבין הממצאים ניתן להזכיר:

- המשתמשים בנופשון הם בעיקר צעירים (76% גילאי 4-20), זכרים (61%), יהודים (76%), ורבים מהם הנם מירושלים (31%). קרוב למחציתם (44%) סובלים מפיגור קשה או עמוק; ולרובם (62%) בעיות נוספות מלבד הפיגור. על פי דיווחי ההורים, הטיפול בהם דורש השקעה רבה של זמן ואנרגיה.

- רוב המשתמשים שהו בנופשון תקופות קצרות מאוד; אך היו שנשארו שבוע או יותר. רובם ניצלו את שירותי הנופשון יותר מפעם אחת; והיו מביניהם שהשתמשו בו על בסיס קבוע. כמחצית השתמשו בפחות מן ההקצאה הבסיסית של 14 יום לשנה, כרבע ניצלו בדיוק 14 יום, ועוד רבע השתמשו ביותר מ-14 ימים.

- רמות שביעות הרצון של ההורים השתנו בהתאם לגיל ולרמת הפיגור של הנופש. מבחינת גיל, השיעורים הגבוהים ביותר של שביעות רצון דווחו על ידי הורים של נופשים בני 11-20, והנמוכים ביותר על ידי הורי נופשים עד גיל 10. באשר לרמות פיגור, שיעורי שביעות רצון גבוהים יותר דווחו על ידי הורים לנופשים בעלי פיגור קל או בינוני בהשוואה להורים לנופשים בעלי פיגור קשה.

- הייתה גם שונות בשביעות הרצון בין השוהים בנופשונים העצמאיים, בנופשונים במרכזי היום ובנופשונים שבמעונות. למרות שבנופשונים שבמעונות היו על פי רוב השירותים הטובים והזמינים ביותר ובנופשונים שבמרכזי היום היו השירותים הפחות טובים והפחות זמינים, הורי המשתמשים במרכזי היום דיווחו על רמות שביעות רצון הגבוהות ביותר, ואילו הורי המשתמשים במוסדות דיווחו על רמות שביעות הרצון הנמוכות ביותר. נראה שהסיבה לכך היא שרבים מהנופשים במרכזי היום נהגו להשתמש בשירותי המרכז עוד קודם שהגיעו אליו כנופשים. ההכרה המוקדמת שלהם עם הצוות ועם הסביבה הפיזית הקלו על השתלבותם בנופשון.

ממצאי המחקר נמסרו לשירות למפגר במשרד העבודה והרווחה ויסייעו בקביעת מדיניות לפיתוח שירותי הנופשון.

דברי תודה

במהלך המחקר ובהכנת דוח זה הסתייעתי באנשים רבים ותודתי נתונה להם.

תודה למרים כהן ולכרמל סטינגר במשרד העבודה והרווחה שסייעו לנו בתחילת המחקר וגם אפשרו את הגישה לנופשונים ולנופשים.

תודה לכל המנהלים ואנשי הצוות בנופשונים ששיתפו פעולה באיסוף הנתונים על דרכי ההפעלה של שירות הנופשון.

תודה לעובדות הסוציאליות בלשכות הרווחה בעיריות בהן נערך המחקר שסיפקו רשימות של אנשים ששהו במעונות וגם תרמו מהידע שלהן על הנופשונים.

תודה לעוזרי המחקר שסייעו בבניית המדגם, בראיון ההורים ובקידוד הנתונים.

תודה לכל ההורים שהסכימו לתת מזמנם, מניסיונם, ומהידע שלהם למען קידום בני משפחתם של האנשים שהשתמשו או ישתמשו בנופשונים ללוקים בפיגור.

תודה לפרנסואז הופמן ולחברים בוועדת ההיגוי בקרן שלם שנפגשו איתי ונתנו לי הערות ענייניות על טיוטת הדוח.

לבסוף, תודה לכל חברי בג׳וינט-מכון ברוקדייל אשר עזרו לי בעצות ובהערות במהלך העבודה. תודה מיוחדת לנורית שטרוסברג על עזרתה הרבה בפירוש ממצאי המחקר, בארגון הדוח ובכתיבתו וכן תודה לדניז נאון על הערותיה על הטיוטות של דוח זה. תודה לג׳ני רוזנפלד על עריכת הלשון ולענבל יוניוב ולאילנה פרידמן על עזרתן בהדפסת הדוח.

תוכן עניינים

1. מבוא 1
1.1 נופשונים בעולם 1
1.2 הנופשונים בישראל 2
1.3 מטרות המחקר 4

2. מערך המחקר 5
2.1 אוכלוסייה ומדגם 5
2.2 כלי המחקר ושיטת איסוף הנתונים 7

3. מאפייני הנופשונים 8
3.1 מאפיינים ארגוניים ומבניים של הנופשונים 8
3.2 מאפיינים פיזיים של הנופשונים 10
3.3 עלות ומימון של שירות הנופשון 12

4. מאפייני הנופשים והעומס על המשפחות 14
4.1 מאפיינים סוציו-דמוגרפיים של הנופשים 15
4.2 מאפיינים תפקודיים ובריאותיים של הנופשים 18
4.3 עומס על המשפחות 21

5. דפוסי השימוש בנופשון 22
5.1 ההחלטה להשתמש בנופשון 22
5.2 הליכי קבלה לנופשון 24
5.3 זמינות שירות הנופשון 25
5.4 השהייה בנופשון 28
5.5 תדירות השימוש בנופשון 31

6. הערכת ההורים את שירות הנופשון והשפעתו 33
6.1 הערכת היבטים שונים של שירות הנופשון 35
6.2 השפעת הנופשון על הנופש 41
6.3 השפעת הנופשון על המשפחה 46
6.4 הערכות כלליות על שירות הנופשון 48

7. סיכום ודיון 52
7.1 סיכום הממצאים 52
7.2 הערכת ההורים את הנופשון 53

ביבליוגרפיה 56

רשימת לוחות

לוח 1: סוגי נופשונים לאנשים עם פיגור שכלי בישראל	3
לוח 2: נופשונים לאנשים עם פיגור שכלי בישראל, לפי נופשון ואזור	4
לוח 3: מדגם נופשים	6
לוח 4: מספרי הנופשים בנופשונים השונים על פי מקור המידע	7
לוח 5: מאפיינים ארגוניים ומבניים של הנופשונים, לפי סוג נופשון	9
לוח 6: נופשונים, לפי סוג חדרי שינה ולפי סוג נופשון	10
לוח 7: שביעות רצונם של מנהלי הנופשונים מן המבנה הפיזי, לפי סוג נופשון	12
לוח 8: עלות הנופשונים ליום, לפי סוג נופשון	12
לוח 9: התשלום שהמשפחה חייבת בו, לפי סוג נופשון	13
לוח 10: נופשים לפי גובה התשלום ללילה ולפי סוג נופשון	13
לוח 11: מקורות מימון נוספים של הנופשונים, לפי סוג נופשון	14
לוח 12: התפלגות הנופשים והתפלגות כלל הילדים עם פיגור, לפי גיל, מין, לאום ורמת דתיות	15
לוח 13: הנופשים במדגם לפי גיל ולפי מין	16
לוח 14: התפלגות נופשים בנופשונים "חרדיים" ובנופשונים אחרים, לפי רמת דתיות	17
לוח 15: נופשים, לפי אזור הנופשון ששהו בו ולפי אזור מגוריהם	18
לוח 16: נופשים עד גיל 20, לפי מסגרת חינוכית	18
לוח 17: נופשים מגיל 21 ומעלה, לפי מסגרת תעסוקתית	18
לוח 18: התפלגות הנופשים והתפלגות כלל הילדים עם פיגור שכלי, לפי רמת פיגור	19
לוח 19: נופשים לפי רמת פיגור ולפי סוג נופשון, על פי דיווח המנהלים	19
לוח 20: נופשונים המקבלים נופשים עם בעיות נוספות, לפי סוג הבעיה ולפי סוג נופשון	20
לוח 21: ליקויים נוספים בקרב מדגם הנופשים ובקרב כלל הילדים עם פיגור שכלי	20
לוח 22: המצב התפקודי בתחומים שונים בקרב הנופשים ובקרב כלל הילדים עם פיגור שכלי	21
לוח 23: התפלגות הנופשים והתפלגות כלל הילדים עם פיגור שכלי, לפי מצב בריאותם	21
לוח 24: עומס על הורים לנופשים ועל הורי כלל הילדים עם פיגור בתחומים שונים	22

לוח 25 : העומס הנפשי המוטל על הורים לנופשים ועל הורים לכלל הילדים עם פיגור 22
לוח 26 : מקור המידע על הנופשון, הסיבות לשימוש בו, וציפיות וחששות של ההורים 23
לוח 27 : סוג המידע שקיבלו ההורים והנופשים לפני הכניסה הראשונה של הנופש לנופשון 24
לוח 28 : נופשונים לפי סוג הנופשון ומיקומו 25
לוח 29 : מספר נופשים מרבי ללילה, לפי ימים בשבוע ולפי אזור 26
לוח 30 : נופשונים לפי זמני פעילות הנופשון ולפי אזור 26
לוח 31 : הצורך בהרחבת הנופשון, לפי סוג ההרחבה ולפי אזור 27
לוח 32 : מידע על הנופשונים בקרב אנשי מקצוע, לפי סוג נופשון, על פי דיווח המנהלים 27
לוח 33 : נופשי 1999 במדגם, לפי לילות זכאות לנופשון ב-1999 28
לוח 34 : הורים שביקשו הארכת זכאות לנופשון בשנת 1999 28
לוח 35 : נופשים לפי דפוסי השהייה בנופשון ולפי סוג נופשון 29
לוח 36 : נופשים לפי מספר לילות ששהו בנופשון בשנה האחרונה ולפי סוג נופשון 29
לוח 37 : נופשים, לפי מספר לילות בנופשון בשהייה האחרונה ולפי סוג נופשון 30
לוח 38 : נופשי 1999 במדגם, לפי סך כל מספר לילות השהייה ב-1999 31
לוח 39 : מספר ממוצע של נופשים ללילה בסופי שבוע 31
לוח 40 : סך כל מספר הנופשים ומספר הלינות בנופשון בשנת 1998 לפי סוג נופשון 31
לוח 41 : נופשים, לפי סוג הסידור בנופשון 32
לוח 42 : נופשים עם סידור קבוע בנופשון, לפי סוג נופשון 32
לוח 43 : שימוש חוזר בנופשון, לפי סוג נופשון 33
לוח 44 : סיבות להחלפת נופשון 33
לוח 45 : מדגם הנופשים לפי סוג הנופשון, רמת הפיגור, גיל הנופש ותדירות השימוש 34
לוח 46 : התפלגות אומדן המנהלים ומדגם הנופשים, לפי סוג נופשון, גיל הנופש, לאום, אזור מגורים ורמת פיגור 35
לוח 47 : קשר של ההורים עם אנשי הצוות בנופשון 35

לוח 48 : שביעות רצונם של ההורים מן הקשר עם אנשי הצוות המקצועי בנופשון לפי סוג נופשון, רמת פיגור, גיל הנופש ותדירות השימוש 36

לוח 49 : הערכת ההורים את היחס האישי של הצוות, לפי סוג נופשון, רמת פיגור, גיל הנופש ותדירות השימוש 37

לוח 50 : הערכת ההורים את הטיפול בנופשון לפי סוג נופשון, רמת פיגור, גיל הנופש ותדירות השימוש 38

לוח 51 : הערכת ההורים את הפעילויות שבנופשון, לפי סוג נופשון, רמת פיגור, גיל הנופש ותדירות השימוש 39

לוח 52 : הערכת ההורים לגבי מאפיינים פיזיים של הנופשון 40

לוח 53 : הערכת ההורים לגבי היבטים של זמינות הנופשון, לפי סוג נופשון 40

לוח 54 : הערכת ההורים את שביעות רצונו של הנופש מן השהייה בנופשון 41

לוח 55 : הערכת ההורים את שביעות רצונו של הנופש מן השהייה בנופשון, לפי סוג נופשון, רמת פיגור, גיל הנופש ותדירות השימוש 42

לוח 56 : הערכת ההורים את השפעת הנופשון על מצבו התפקודי של הנופש, לפי סוג נופשון, רמת פיגור, גיל הנופש ותדירות השימוש 43

לוח 57 : הערכת ההורים את השפעת הנופשון על מצבו התפקודי של הנופש בתחומים מסוימים 43

לוח 58 : הערכת ההורים את השפעת הנופשון על יכולתו הכללית של הנופש לתפקד באופן עצמאי, לפי סוג נופשון, רמת פיגור, גיל הנופש ותדירות השימוש 44

לוח 59 : הערכת ההורים את השפעת הנופשון על מצב רוחו של הנופש, לפי סוג נופשון, רמת פיגור, גיל הנופש ותדירות השימוש 45

לוח 60 : נופשים שהכירו אנשים חדשים בנופשון, לפי סוג נופשון, רמת פיגור, גיל הנופש ותדירות השימוש 46

לוח 61 : פעילויות ההורים בזמן שהות הילדים בנופשון 47

לוח 62 : השפעת השימוש בנופשון על ההורים, לפי עומס על המשפחה 47

לוח 63 : עמדות ההורים כלפי סידור מוסדי קבוע לנופש, לפי סוג נופשון, רמת פיגור, גיל הנופש ותדירות השימוש 48

לוח 64 : היבטים חיוביים של הנופשון, לפי דיווח ההורים 49

לוח 65 : דיווח ההורים על היבטים חיוביים של הנופשון, לפי סוג נופשון, רמת פיגור, גיל הנופש ותדירות השימוש 49

לוח 66: דיווח ההורים על היבטים שליליים של הנופשון 50

לוח 67: הורים המעוניינים בשהייה נוספת באותו נופשון, לפי סוג נופשון, רמת פיגור, גיל הנופש ותדירות השימוש 51

1. מבוא

1.1 נופשונים בעולם

מהו נופשון?

הנופשון (respite care) לאנשים מוגבלים בכלל - והנופשון לאנשים עם פיגור שכלי בפרט - הוא מסגרת בה מקבל האדם המוגבל השגחה ו/או טיפול לפרק זמן קצוב בבית או במסגרת מוסדית. שירות הנופשון מבוסס על הגישה הרווחת כיום בשירותי הרווחה בעולם שיש לאפשר לאדם המוגבל להישאר בביתו ובסביבתו הטבעית ולהימנע ככל האפשר מסידור מוסדי. שלוש תפיסות עיקריות עומדות מאחורי גישה זו: (א) אנשים מוגבלים מעדיפים להישאר בביתם; (ב) הטיפול בקהילה טוב יותר מהטיפול במוסד; (ג) הטיפול בקהילה זול יותר מאשר הטיפול המוסדי.

כתוצאה מכך, בעשרים השנים האחרונות אנו עדים להתפתחות מואצת בעולם של שירותים ביתיים וקהילתיים הניתנים לאנשים מוגבלים. התפתחות זו כוללת תפנית דרמטית בהפניית המשאבים הציבוריים אל שירותים אלה במקום אל שירותים מוסדיים, ויצירת איזון בין שני סוגי השירות. ברוח זו פותחו שירותים רבים בקהילה במטרה לסייע לאדם המוגבל ולאפשר לו להמשיך ולהתגורר עם משפחתו למרות מגבלותיו.

שירות הנופשון הוא אחד מהשירותים המיועדים לעזור לאנשים מוגבלים להישאר בקהילה (Zirul, Lieberman, and Rapp, 1989). ההנחה בשירות כזה היא שרוב המשפחות מסוגלות ומעונינות לשמור על בן משפחה מוגבל בבית, ולא במוסד, בתנאי שהן מקבלות תמיכה רגשית ולפעמים עזרה מקצועית בטיפול. ואכן, סקרים רבים מצביעים על כך שהשירות החסר ביותר למשפחות של אנשים מוגבלים הוא טיפול קצר-טווח (Stalker (ed.), 1996). מכיוון שהמחסור בתמיכה ובעזרה נדרשת מביא לשחיקת המשפחה, זהו אחד הגורמים העיקריים לפנייה לסידור מוסדי. הנופשון מיועד למנוע שחיקה זו ועל ידי כך למנוע את הכנסתו של האדם המוגבל למוסד לטיפול ממושך (McGill, 1996).

שירות הנופשון משמש גם את האדם המוגבל וגם את המשפחה המטפלת בו (Family and Children Services of the Kalamazoo Area, 1983). בעבור האדם המוגבל, שירות הנופשון ממלא שני תפקידים: (א) האדם המוגבל מקבל נופש לבד, בו הוא נמצא ללא האנשים בהם הוא תלוי בדרך כלל; (ב) חלק מהנופשונים מספקים לאדם המוגבל תקופה קצרה של טיפול מתוגבר שאינו יכול לקבל בביתו. יחד עם זאת, העדויות לגבי התרומה של הנופשונים לאדם המוגבל אינן חד-משמעיות, ויש הטוענים שלפעמים האדם המוגבל אינו נהנה, ואפילו ניזוק, מהנופשון (McGill, 1996).

התרומה הבולטת ביותר של שירות הנופשון היא למשפחתו של האדם המוגבל. שירות זה מאפשר למשפחה המטפלת לקחת פסק זמן מהטיפול בבן המשפחה המוגבל ומהאחריות הכבדה שנובעת מהדאגה לשלומו. בזמן שהאדם המוגבל שוהה בנופשון, התומכים יכולים לנצל את הזמן במגוון אפשרויות כגון: הפוגה ומנוחה, כולל חופשה; בילוי זמן עם בן-זוג, ילדים או בני משפחה אחרים בבית ומחוצה לו; ביצוע

סידורים וטיפול בעניינים אישיים; וכן במידת הצורך טיפול במצבי חירום, כולל טיפול רפואי לבן משפחה אחר או משבר של בן משפחה (Valentine and Andreas, 1984).

סוגי הנופשון

סוגים שונים של שירותי נופשון פותחו במדינות רבות. בארצות הברית, פותחו תוכניות אלו לראשונה בשנות ה-70. המניע היה הצורך להתמודד עם שחרורם ההמוני של אנשים מוגבלים מהמוסדות שבהם היו מאושפזים (Montgomery, ND; Upshur, 1982). כיום קיימות שם מגוון של תוכניות נופשון במגזרים הציבוריים, הוולונטאריים והפרטיים.

סוג שירות הנופשון הנפוץ ביותר הוא נופשון המספק טיפול במסגרת חוץ-ביתית לתקופה שבין ימים אחדים (בעיקר סופי שבוע) ועד כמה שבועות (בדרך כלל, לא יותר מחודש וחצי). טיפול זה ניתן על ידי בעלי מקצוע או בעלי הכשרה מיוחדת. שירותי נופשון קיימים הן כתוכניות עצמאיות והן כמרכיב משולב בתוך רצף טיפולי (continuum of care). הרצף הטיפולי הוא מערך של שירותים קהילתיים ומוסדיים בהם קיים מגוון של שירותים בעלי דרגות שונות של אינטנסיביות טיפולית המסופקים לאדם המוגבל. לעתים מוסדות או מעונות מספקים שירותי נופשון, כחלק ממערך השירותים שלהם.

חלק ניכר משירותי הנופשון בעולם ממוקמים בקהילה, לרוב, בביתו של המטופל או של המטפל, או במסגרות מיוחדות המיועדות לכך (לדוגמה, Project Share [HHS] 1986). בארצות הברית תוכניות אלו אינן מוכרות על ידי חברות הביטוח ושירותי הבריאות, ומרביתן תוכניות ניסיוניות אשר נתמכות מקרנות מיוחדות (לדוגמה, Family and Children Services of the Kalamazoo Area, 1983 ; McGill, 1996).

1.2 הנופשונים בישראל

רקע כללי

בשנים האחרונות, התפתחו בישראל שירותי נופשון שמטרתם העיקרית לסייע למשפחות המטפלות באדם המוגבל על ידי מתן אפשרות לפסק זמן בטיפול. השירות מסופק בארץ בדרכים ובמסגרות שונות. בחלקו, הוא ניתן במסגרות מיוחדות המיועדות לכך, אך הוא גם מסופק במסגרת מוסדות או מעונות לטיפול ממושך באנשים מוגבלים. שירותי נופשון במדינת ישראל כוללים שירותים לאנשים מוגבלים וגם שירותים לקשישים. חלק ניכר מהאנשים עם מוגבלויות הנהנים משירות זה הם בעלי פיגור שכלי.

לפני שנים מספר, ערך צוות של מכון ברוקדייל (כאהן-סטרבצ'ינסקי ואחרים, 1998) מחקר על נופשונים לקשישים בישראל, בו רואיינו קשישים ששהו בנופשונים וגם תומכים שלהם. המחקר מצא שרוב הקשישים שביקרו בנופשונים היו מרוצים מהצוות המקצועי, מהאוכל, מההיבטים הפיזיים ומן האווירה בנופשון. קצת מעל מחציתם היו מעוניינים לחזור לאותו נופשון. רובם חשו שהשהייה בנופשון השפיעה עליהם לטובה מבחינה בריאותית, אך פחות משליש חשבו שהשהייה השפיעה לטובה על מצבם התפקודי או הנפשי. גם התומכים היו מרוצים משירותי הנופשון, ורוב גדול של הקשישים ושל התומכים היו ממליצים לאחרים להשתמש בשירות זה במידת הצורך.

המחברים מעירים שרוב אנשי הצוות המקצועי המעורבים בשירות הנופשון רואים שירות זה בעיקר כסידור זמני, כפתרון לבעיות חברתיות דחופות, או כמקום להחלמה אחרי אשפוז, ושהייתה "פחות התייחסות לנופשון [לקשישים] כשירות שמיועד להקל על בני המשפחות של הקשישים ולאפשר להם פסק זמן בטיפול" (כאהן-סטרבצ'ינסקי ואחרים, 1998, עמ' 53). כפי שכבר ראינו, וכפי שנראה עוד בהמשך, המצב שונה מאד אצל נופשונים המיועדים לילדים ולצעירים בסף מוגבלות.

נופשונים לאנשים עם פיגור שכלי

בישראל יש כ-18 נופשונים לאנשים עם פיגור שכלי. נופשונים אלה משרתים בעיקר ילדים ובני נוער בני 3 עד 21, כלומר, גילאי החינוך, אך קיימות גם מסגרות למבוגרים. באופן עקרוני, כל מי שמוכר כאדם עם פיגור שכלי על ידי השירות למפגר במשרד העבודה והרווחה וגר בקהילה זכאי להשתמש בשירות הנופשון. ההורה פונה ללשכה לשירותי הרווחה ביישוב ומקבל זכאות בסיסית ל-14 לילות בנופשון. במקרים מיוחדים אפשר לקבל הארכה עד 28 לילות, ובאישור פקיד סעד ראשי אפשר לקבל הארכה עד 56 לילות.

אחרי שהאדם מקבל את הזכאות, עובד סוציאלי בקהילה פונה לנופשון לבדוק האם ניתן לקבל אותו. מנהל הנופשון מקבל מן הלשכה מידע על האדם, כולל פרטים בנוגע למצבו הרפואי, הלימודי, וכיוצא בזה. במקביל, ההורה נוהג על פי רוב לערוך ביקור בנופשון ולשוחח עם המנהל. אם הבן מתאים לנופשון, הם מחליטים על תאריך לשהייה.

יש שלושה סוגים של נופשונים לאנשים עם פיגור שכלי בישראל; סוגים אלה מחולקים על פי המסגרת בה הם ממוקמים (ראה לוח 1).

לוח 1: סוגי נופשונים לאנשים עם פיגור שכלי בישראל

סוג נופשון	מס' נופשונים
סה"כ	**18**
עצמאי	4
במרכז יום	6
במעון	8

נופשונים עצמאיים: משמשים רק (או בעיקר) כנופשונים, עם מקום קבוע לשינה, אכילה, וכד'. נופשונים אלה דורשים השקעה גדולה לצורך הקמתם ותחזוקתם, אך הם מסוגלים להציע גמישות רבה לנופשים ולמשפחותיהם.

נופשונים הממוקמים בתוך מרכזי יום: בנופשונים אלה אין חדרים קבועים לנופשון (למעט באחד שנבנה בעיקר כמרכז יום אך יש בו גם קומה מיוחדת לנופשון). לאחר תום הפעילויות הרגילות של מרכז היום, מוציאים מזרונים ושולחנות אכילה לשימוש הנופשים. מערך כזה הוא בדרך כלל פחות נוח לנופשים מבחינה פיזית אך מאפשר פתיחת נופשון ללא השקעות או הוצאות גדולות. חשוב לציין גם שרוב הנופשים בנופשונים אלה הנם משתמשים קבועים של מרכז היום ולכן מכירים את המקום ואת הצוות לפני כניסתם אליו כנופשים.

נופשונים הממוקמים במעון: יש מספר פנימיות והוסטלים השומרים כמה מיטות פנויות לשימושם של נופשים. הנופשים מצטרפים לחלק מפעילויותיהם של הדיירים הקבועים במעון, ויש גם מטפלים לצרכים המיוחדים של הנופשים.

רשימה של הנופשונים, כולל סוג הנופשון והאזור בו הוא נמצא, מופיעה בלוח 2.

לוח 2: נופשונים לאנשים עם פיגור שכלי בישראל, לפי נופשון ואזור

שם הנופשון	סוג נופשון	האזור בו נמצא הנופשון
אקי״ם י-ם	עצמאי	ירושלים
שק״ל	עצמאי	ירושלים
רחובות	עצמאי	מרכז
אקי״ם נתניה	עצמאי	מרכז
שלווה	מרכז יום	ירושלים
חצב	מרכז יום	מרכז
גן הילד	מרכז יום	צפון
בית נועם	מרכז יום	מרכז
מרכז כוכב	מרכז יום	צפון
עזר מציון*	מרכז יום	מרכז
אקי״ם אשקלון	הוסטל	דרום
בית דפנה	מעון פנימייה	מרכז
רנד	מעון פנימייה	צפון
נווה כינרת	מעון פנימייה	צפון
נווה רם	מעון פנימייה	צפון
בני שמחה	מעון פנימייה	מרכז
מעון אתגר	הוסטל	צפון
נווה צדק	מעון פנימייה	מרכז

* פועל בחופשת הקיץ בלבד.

1.3 מטרות המחקר

עד היום לא נערך מחקר הבודק באופן מקיף את שירותי הנופשונים לאנשים עם פיגור בישראל, את האוכלוסייה שהם משרתים, ואת הצרכים השונים שממלא שירות זה, הן עבור האדם המוגבל והן עבור משפחתו.

מחקר זה נועד לספק תמונה מקיפה על שירות נופשונים לאנשים עם פיגור שכלי כפי שהוא התפתח בארץ ולבחון את תרומת השירות לאוכלוסיית היעד ולבני משפחתם.

באופן ספציפי מטרות המחקר הן:

א. לתאר את שירות הנופשון בישראל, כולל מאפייניהם הארגוניים של הנופשונים, עלות ומימון של שירות הנופשון, מאפייניהם הפיזיים של הנופשונים, וזמינות שירות הנופשון לאוכלוסיית היעד.

ב. לתאר את האוכלוסייה המשתמשת בנופשונים, כולל מאפיינים סוציו-דמוגרפיים של הנופשים, מאפיינים בריאותיים ותפקודיים שלהם, והעומס על המשפחות המטפלות בהם.

ג. לשרטט תמונה כללית על השהייה בשירות הנופשון, כולל ההחלטה להשתמש בנופשון בפעם הראשונה, תהליך הכניסה לנופשון, ודפוסי השהייה בנופשון.

ד. לבדוק כיצד ההורים מעריכים היבטים שונים של שירות הנופשון, כולל את אנשי הצוות, את הטיפול והפעילויות, את המאפיינים הפיזיים של הנופשון ואת זמינות השירות.

ה. ללמוד כיצד השפיע הנופשון על הנופשים בתחומים שונים ואם, לפי דעת ההורים, הנופש היה מרוצה מן השירות.

ו. ללמוד איך השפיע הנופשון על המשפחות המטפלות באדם עם פיגור בתחומים שונים, ובמיוחד, על העומס המוטל עליהם.

ז. לבדוק אם היו הבדלים בין סוגים שונים של נופשונים בכל התחומים השונים של שירות הנופשון.

ח. לבדוק אם היו הבדלים לפי רמת פיגור וגיל הנופשים בהערכת ההורים את שירות הנופשון ובהשפעת הנופשון על הנופשים ועל משפחותיהם.

2. מערך המחקר

2.1 אוכלוסייה ומדגם

אוכלוסיית המחקר כללה שתי קבוצות: (א) מנהלים ואנשי צוות של הנופשונים שפעלו בישראל ב-1999; (ב) ילדים ששהו בנופשונים באותה שנה. להלן נתייחס למדגם של שתי הקבוצות.

צוות הנופשונים

מתוך 18 הנופשונים אשר פעלו בישראל במועד ביצוע המחקר, רואיינו מנהלים של 16 נופשונים. נופשון אחד הממוקם במעון לא קיבל נופשים בזמן עריכת המחקר, ולכן המנהל סירב להתראיין; נופשון אחר, הקשור למספר מועדוני יום, פועל כנופשון רק בחופשת הקיץ, ולכן לא רואיין מנהל נופשון זה. לגבי חלק מהנופשונים, הושלם מידע בשאלונים על ידי ראיון אנשי צוות נוספים.

הורי הנופשים

רצינו לראיין מדגם מייצג של הורים אשר בניהם השתמשו בנופשונים ב-1999. הכוונה המקורית הייתה לקבל את רשימת המשפחות ממנהלי הנופשונים שיפנו קודם אל המשפחות לקבל את הסכמתן להשתתף במחקר. אולם, כדי להימנע מבחירה בלתי מקרית של משפחות על ידי המנהלים, הוחלט לפנות ישירות לרשויות המקומיות ולקבל שמות של הנופשים מהעובדים הסוציאליים. התקשרנו ללשכות הרווחה בתשע עשרה רשויות גדולות יהודיות (או מעורבות) ובתשע רשויות ערביות (שתי ערים וששה כפרים).

מלשכות הרווחה ברוב הרשויות קיבלנו רשימות קצרות מאד (לא יותר מ-25 שמות, ולרוב לא יותר מעשרה שמות), ולכן השתמשנו בכל השמות שקיבלנו - בסך הכל, 125 שמות של נופשים. מלשכת הרווחה בירושלים קיבלנו רשימת שמות הכוללת למעלה מ-200 נופשים, ולכן, השתמשנו רק בכל שם רביעי ברשימה - בסך הכל, 57 נופשים. בסופו של דבר נבנה מדגם של 182 נופשים שהשתמשו בנופשונים לאחרונה, על פי דיווח העובדים הסוציאליים.

מתוך כל השמות, הצלחנו לאתר בטלפון 151 הורים,[1] שמתוכם שבעה הורים סירבו להתראיין מסיבות שונות, כך שנשארו 144 הורים. עד מהרה גילינו שחלק ניכר מהנופשים במדגם (כ-25%) השתמשו בנופשון לפני 1999. מפני שהמדגם היה יחסית קטן, ורצינו לערוך כ-120 ראיונות, החלטנו לראיין הורה של כל נופש ששהה בנופשון לפחות פעם בשנתיים שלפני מועד הראיון (כלומר, ב-1998 או ב-1999). הורדנו 17 נופשים שהיו בנופשון לאחרונה יותר משנתיים לפני מועד הראיון. לבסוף, ראיינו 127 הורים[2] שבניהם שהו בנופשונים בשנתיים לפני הראיון (ראה לוח 3); שבעה מן הראיונות הופסקו באמצע על ידי ההורים, והמידע מהם הוא חלקי בלבד.

לוח 3: מדגם נופשים

	מספר שמות	שיעור השמות
סה"כ שמות ברשימה	**182**	**100**
לא אותרו	31	17
סירבו להתראיין	7	4
היו בנופשון יותר משנתיים לפני הראיון	17	9
רואיינו*	127	70

* כולל שבעה ראיונות חלקיים.

בלוח 4 מוצגת התפלגות הנופשים במדגם לפי הנופשון האחרון ששהו בו בהשוואה להתפלגות הנופשים בארץ על פי אומדני המנהלים שרואיינו במחקר. שתי ההתפלגויות שונות זו מזו. יחד עם זאת, למרות שהמחקר המבוסס על הורי הנופשים איננו מייצג, ניתן לראות שחלוקת הנופשונים לפי סוג נופשון דומה מאוד בשני המדגמים, גם אם החלוקה בין הנופשונים הספציפיים שונה במקצת.

לא ברור מדוע יש ייצוג חסר של אקי"ם וייצוג יתר של שק"ל ורנד. יתכן שאחת הסיבות לכך היא שהרבה נופשים בנופשון אקי"ם ירושלים היו ערבים ממזרח ירושלים והיה קשה במיוחד להשיג את ההורים של נופשים אלה לעומת הורי הנופשים בשק"ל וברנד שכולם היו יהודים והצלחנו לאתר הרבה מהם.

[1] את ההורים של יתר 31 הנופשים ברשימה לא הצלחנו לאתר במשך תקופת עבודת השדה (חודש וחצי).

[2] ב-5% מהמקרים, ראיינו בן משפחה שאינו הורה, אך נתייחס לכולם כהורים.

לוח 4: מספרי הנופשים בנופשונים השונים על פי מקור המידע

שם הנופשון	אומדן המנהלים	מדגם הנופשים*
סה"כ נופשים	**734**	**127**
סה"כ באחוזים	**100**	**100**
סה"כ נופשונים עצמאיים	*41*	*35*
אקי"ם י-ם	24	13
שק"ל	11	20
רחובות	3	3
אקי"ם נתניה	3	0
סה"כ נופשונים במרכזי יום	*24*	*23*
שלווה	6	3
חצב	2	0
גן הילד	6	3
בית נועם	6	2
מרכז כוכב	4	9
עזר מציון	–**	6
סה"כ נופשונים במעונות	*35*	*38*
אקי"ם אשקלון	2	2
בית דפנה	4	5
רנד	12	20
נווה כינרת	6	3
נווה רם	6	0
בני שמחה	3	6
מעון אתגר	2	1
נווה צדק	–**	2
אחר	–	2
לא ידוע	–	2

* לפי הנופשון האחרון ששהו בו.
** לא התקיים ראיון עם המנהל בנופשונים אלה.

2.2 כלי המחקר ושיטת איסוף הנתונים

לצורך המחקר נבנו שני שאלונים, אחד למנהלים ואחד להורי הנופשים. שני השאלונים מבוססים בעיקר על שאלות סגורות, אך כללו גם מספר שאלות פתוחות.

שאלון למנהלים

השאלון כלל את הנושאים הבאים: (א) מבנה ארגוני של הנופשון; (ב) גודל שירות הנופשון; (ג) תיאור אוכלוסיית הנופשון; (ד) תהליך הקבלה לנופשון; (ה) מאפיינים פיזיים של הנופשון; (ו) סל השירותים בנופשון; (ז) כוח אדם בנופשון; (ח) הוצאות ומימון; (ט) שאלות כלליות.
חמישה עשר מנהלים רואיינו פנים אל פנים בחודשים יוני-יולי 1999. הראיונות ארכו כשעתיים כל אחד. כמו כן, רואיינו אנשי צוות נוספים (אם בית, מדריך, וכד') על מנת לקבל מידע חסר. ראיון אחד נערך טלפונית עקב מרחק הנופשון מירושלים.

שאלון להורים

השאלון כלל את הנושאים הבאים: (א) שאלות רקע על הנופש; (ב) מצבו הבריאותי והתפקודי של הנופש; (ג) עומס על המשפחה; (ד) ידע על נופשונים; (ה) הפנייה והכניסה לנופשון; (ו) השימוש בשירות הנופשון; (ז) הערכה כללית של הנופשון, מבחינה פיזית וטיפולית; (ח) תרומות הנופשון לנופש; (ט) תרומת הנופשון למשפחה.

הראיונות עם ההורים התבצעו בטלפון בחודשים נובמבר-דצמבר 1999. אורכו הממוצע של ראיון היה כשלושת רבעי שעה.

3. מאפייני הנופשונים

בפרק זה נציג את הנופשונים, בעיקר על בסיס דיווח המנהלים. תחילה נתאר את המאפיינים הארגוניים של הנופשונים, כולל ההיבט הכלכלי של עלות ומקורות מימון של השירות. בהמשך נתאר את המאפיינים הפיזיים ולבסוף נביא מספר מדדים שיתארו את זמינות השירות בארץ בכלל ולפי אזורים.

3.1 מאפיינים ארגוניים ומבניים של הנופשונים

בעלות ושנת פתיחה

מרבית הנופשונים בישראל הם בבעלות עמותות (ראה לוח 5) - שלושה בבעלות אקי"ם ועמותות שנוצרו במיוחד לצורך הקמת נופשון. יתר הנופשונים הם עירוניים או בבעלות פרטית. יש קשר חזק בין סוג נופשון לבעלות עליו. רוב הנופשונים שבמעונות הם בבעלות פרטית; לעומת זאת, אין נופשונים עצמאיים או נופשונים הממוקמים במרכזי יום שהם בבעלות פרטית.

הנופשונים הם חדשים יחסית. כולם, למעט אחד, נפתחו כנופשונים בשנות התשעים (ראה לוח 5), ומחציתם רק בחמש השנים האחרונות (שבעה נפתחו בין 1997 ל-1999). כתוצאה מכך, חלק ניכר מהתוכניות הן עדיין בתהליכי גיבוש. מעניין לראות שיש קשר גם בין מאפיין זה לסוג הנופשון: רוב הנופשונים העצמאיים ובמרכזי היום נפתחו כנופשונים עד 1994, בעוד שרוב הנופשונים במעונות נפתחו כנופשונים מ-1995 ואילך. כנראה שלאחר שנפתחו נופשונים עצמאיים, נוצר ביקוש לשירות זה אשר בעקבותיו נפתחו נופשונים גם במסגרות שכבר היו קיימות.

לוח 5: מאפיינים ארגוניים ומבניים של הנופשונים, לפי סוג נופשון (במספרים מוחלטים)

		סוג נופשון		
	סה"כ	עצמאי	במרכז יום	במעון*
סה"כ	**16**	**4**	**5**	**7**
בעלות				
עמותה	**9**	3	4	2
עירונית	**2**	1	1	0
פרטית	**5**	0	0	5
שנת פתיחה				
עד 1989	**1**	1	0	0
1990-1994	**7**	3	3	1
1995-1999	**8**	0	2	6
סוגי כוח אדם**				
מנהל	**9**	4	5	
מטפלים אישיים	**9**	4	5	
רכז, אם בית	**5**	3	2	
רפואי, פרא-רפואי	**2**	1	1	
כוח עזר	**6**	3	3	
סוגי שירותים הניתנים בנופשון***				
טיפול רפואי כללי	**1**	1	0	
טיפול פסיכיאטרי/פסיכולוגי	**1**	1	0	
פיזיותרפיה	**2**	1	1	
ריפוי בדיבור	**1**	1	1	
ריפוי בעיסוק	**1**	0	1	
הכשרה מקצועית	**0**	0	0	
אומנות, מוזיקה	**4**	3	1	
ספורט, ריקוד, התעמלות	**4**	4	0	

* לגבי סוגי כוח האדם וסוגי השירותים בנופשון, לא מובאים נתונים על הנופשונים במעונות, מכיוון שלא היה ניתן להבחין בין שירותי המעון לשירותי הנופשון.

** המספרים אינם מסתכמים למספר הנופשונים משום שהיה יותר מסוג אחד של כוח אדם בכל נופשון.

*** המספרים אינם מסתכמים למספר הנופשונים משום שהיה יותר מסוג אחד של שירות בכל נופשון.

כוח אדם וסל שירותים

בכל הנופשונים, יש מנהל האחראי על הנופשון ומטפלים אישיים לנופשים (ראה לוח 5). בנופשונים העצמאיים המנהל עובד רק בנופשון, בנופשונים האחרים הוא מנהל את מרכז היום או את המעון ועובד בנופשון רק במשרה חלקית. בחלק מהנופשונים יש גם מישהו בתפקיד הנקרא רכז או אם בית, האחראיים על העניינים הפנימיים של הנופשון, אך אין קשר ברור בין קיום תפקידים אלה לסוג הנופשון. בתיאור זה לא נכללו הנופשונים במעונות מכיוון שהמנהלים לא היו מסוגלים להבחין בין צוות המעון לבין צוות הנופשון.

בכל הנופשונים יש מטפלים ישירים לנופשים, בדרך כלל יש מטפל אחד לכל שניים עד ארבעה נופשים. לרוב יש מספר גדול יותר של מטפלים בנופשונים שהם עצמאיים או במרכזי יום, לעומת נופשונים במעונות, בהם חלק ניכר מהשירותים מסופקים על ידי צוות המעון המטפל בדיירים הקבועים.

צוות רפואי או פרא-רפואי - רופא, פסיכולוג, עו״ס, אחות, פיזיותרפיה, ריפוי בעיסוק או בדיבור - נמצאו רק בשניים מן הנופשונים (לוח 5); רוב המנהלים טענו שיש מישהו בכוננות למקרי חירום אבל אין צורך להחזיק אדם כזה בצוות.

דווח על קיומו של כוח עזר, כולל מזכירה, טבח, איש תחזוקה, ועובד ניקיון, ברוב הנופשונים, ללא הבדל בין סוגי הנופשונים.

כמעט כל המנהלים דיווחו על קיומה של פעילות חברתית מאורגנת בנופשון. לא שאלנו על פעילויות ספציפיות, אולם שני סוגי פעילויות הוזכרו על ידי חלק מן המנהלים: חוגים באומנות ו/או במוזיקה, וחוגי ספורט ו/או התעמלות. שירותים אלה שכיחים יחסית בנופשונים העצמאיים לעומת הנופשונים במרכזי היום.

3.2 מאפיינים פיזיים של הנופשונים

המאפיינים הפיזיים של הנופשונים כוללים מספר חדרי שינה ומיטות, חדרים אחרים לשירות הנופשון והסדרי בטיחות בנופשון. בנוסף התייחסנו להערכת המנהלים את המבנה הפיזי של הנופשונים ותוכניות לשינוי מבנה זה.

חדרי שינה ומספר מיטות בחדר

חדרי השינה בנופשון הם משני סוגים. בנופשונים העצמאיים, כל החדרים הם על פי רוב לצורכי הנופשון בלבד, ואילו בשני סוגי הנופשונים האחרים לחדרים יש גם שימושים אחרים.

בתשעה מן הנופשונים יש חדרי שינה המיועדים לשימוש הנופשון בלבד, לעומת שבעה נופשונים שבהם אין חדרים כאלה (ראה לוח 6). קיום של חדרי שינה כאלה תלוי מאד בסוג נופשון. כצפוי, נמצא כי בנופשונים העצמאיים, כמעט כל חדרי השינה מיועדים רק לצורכי הנופשון, ורק בנופשון אחד יש חדר המשמש לפעמים לחדר שינה ולפעמים לצרכים אחרים. לעומת זה, במרכזי היום יש רק נופשון אחד עם חדרים המיועדים לנופשון. במרכזי היום האחרים, הנופשון משתמש בחדרים של המרכז בשעות שהמרכז אינו פעיל, ולרוב הנופשים ישנים על מזרונים הפרושים על הרצפה. במחצית הנופשונים שבמעונות יש חדרים המיועדים לנופשון, אבל אפילו במעונות אלה, הנטייה היא - על פי דיווח המנהלים - לשלב במידת האפשר את הנופשים עם הדיירים הקבועים של הנופשון, הן בחדרי שינה והן בפעילויות.

לוח 6: נופשונים, לפי סוג חדרי שינה ולפי סוג נופשון (במספרים מוחלטים)

		סוג נופשון		
חדרי שינה	**סה״כ (N=16)***	עצמאי (N=4)	במרכז יום (N=5)	במעון (N=7)
מיועדים רק לשירות הנופשון	**9**	4	1	4
מיועדים לדיירים אחרים	**4**	0	0	4
בשימוש גם לצרכים אחרים	**5**	1	4	0

* המספרים לא מסתכמים למספר הנופשונים מכיוון שהיו נופשונים עם שני סוגי חדרים.

מספר המיטות בחדר נע בין מיטה אחת לשש מיטות, למעט נופשון עצמאי אחד שיש בו חדר גדול אחד לשנים עשר ילדים. קיימת נטייה ליותר מיטות לחדר במרכזי יום מאשר בנופשונים האחרים, זאת מאחר שהם משתמשים בחדרים גדולים (המשמשים גם לצרכים אחרים). במעונות, בנוסף לחדרים יחסית קטנים, יש נטייה לשים נופשים בחדרים עם דיירים קבועים, כך שלעתים קרובות רק מיטה אחת בחדר בשימושו של נופש.

חדרים אחרים בנופשון

ל-13 מתוך 16 הנופשונים שבמדגם היה חדר אוכל. ברוב הנופשונים (10) יש חדר לטיפולים וחדרי פעילויות אחרים לנופשים, כולל חדרי מחשבים, מוזיקה, וכד׳. שמונה מנהלים דיווחו על חדר משותף, כגון לובי או סלון, ושישה מנהלים דיווחו על חדר או חדרים שונים לצוות. בנוסף נמצא כי בכל נופשון יש מרפסת ו/או חצר ו/או גינה שהנופשים יכולים לצאת אליהם.

באופן כללי, מספר הנופשונים במרכזי יום שכללו חדר טיפולים גבוה בהשוואה לקיומם של המאפיינים הפיזיים האחרים שבדקנו. יתכן כי חדרי הטיפולים נבנו עבור מרכזי היום, אך גם הנופשונים יכולים ליהנות מהם. ההתפלגות של חדרי פעילויות לפי סוג נופשון דומה לזו של חדרי טיפולים. יש לציין שזו הייתה שאלה פתוחה וייתכן שהנתונים הם תת-דיווח של המצב בפועל. בנופשונים עצמאיים אין בדרך כלל חדר טיפולים וחדר לפעילויות ; בשלושה מהם אין חדר אוכל.

הסדרי בטיחות בנופשונים

המנהלים נשאלו גם לגבי הסדרי הבטיחות בנופשונים. שמונה מהם דיווחו על קיומו של שער חיצוני, שישה על דלתות ביטחון פנימיות, תשעה על סורגים או חלונות מיוחדים, שישה על אזעקה, גלאי עשן, או מכשירים נוספים לאיתור מצבי חירום, ושישה על יציאת חירום או מיכשור נוסף להפעלה במצבי חירום. יש לציין שגם השאלה על הסדרי ביטחון הייתה שאלה פתוחה ולא נשאלו שאלות ספציפיות, ואולי הנתונים שקיבלנו הם תת-אומדן של הסדרים אלה.

הערכת המבנה הפיזי

מחצית המנהלים היו מרוצים מן המבנה הפיזי של הנופשון, רבע לא היו כל כך מרוצים, ורבע לא היו מרוצים כלל (ראה לוח 7). בנוסף לאי-שביעות רצונם של חלק מן המנהלים עצמם מן המבנה הפיזי, שלושה מהם דיווחו כי ידוע להם שההורים היו רוצים תנאים פיזיים משופרים בנופשון. שיעור המנהלים המרוצים גבוה יחסית בנופשונים במעונות. ממצא זה מתאים לממצאים שהבאנו לעיל: מבחינת כוח אדם, שירותים מסופקים, וחדרים שונים בנופשון, מנהלי הנופשונים במעונות מדווחים על מצב טוב יותר מאשר מנהלי הנופשונים האחרים.

כשני שליש מהמנהלים דיווחו על תוכניות לשינוי המבנה הפיזי של הנופשון, כולל חמישה שהתייחסו לשיפוצים במבנה הקיים וארבעה שהתייחסו להקמת מבנים חדשים או הרחבת שטח הבניין. כל מנהלים הנופשונים העצמאיים דיווחו על תכניות לשינויים, בעיקר של המבנה הקיים.

לוח 7: שביעות רצונם של מנהלי הנופשונים מן המבנה הפיזי, לפי סוג נופשון (במספרים מוחלטים)

		סוג נופשון		
	סה"כ	עצמאי	במרכז יום	במעון
סה"כ	**16**	**4**	**5**	**7**
שביעות רצון מן המבנה				
כן	**8**	1	1	6
לא כל כך	**4**	1	2	1
בכלל לא	**4**	2	2	0

3.3 עלות ומימון של שירות הנופשון

עלות יום שהייה בנופשון

משרד העבודה והרווחה נושא בעיקר עלות הנופשון, בסכום של כ-200 ש"ח לאדם, ללילה. בנוסף, ברוב הנופשונים, ההורים מתבקשים להשתתף גם הם בעלות הנופשון. תשעה מנהלים של נופשונים עצמאיים או במרכזי יום סיפקו לנו מידע לגבי העלות של יום שהות בנופשון. מנהלים אלה דיווחו על עלות נופשון הנעה בין 200 ל-400 ש"ח ליום (ראה לוח 8). לרוב, מנהלי הנופשונים העצמאיים דיווחו על עלויות גבוהות יותר (לפחות 300 ש"ח), ואילו מנהלי הנופשונים במרכזי יום דיווחו על עלויות נמוכות יותר (פחות מ-300 ש"ח), הנובעות מכך שבנופשונים הממוקמים במרכזי היום, ניתן להשתמש במבנה ובציוד של המרכז. כל מנהלי הנופשונים במעונות (למעט אחד) לא היו מסוגלים להפריד את עלות הנופשים מהעלות הכללית של המעון, ולכן אין לנו מידע לגבי עלות יום נופשון במעון.

לוח 8: עלות הנופשונים ליום, לפי סוג נופשון (במספרים מוחלטים)

		סוג נופשון*	
עלות (ש"ח)	**סה"כ***	עצמאי	במרכז יום
סה"כ	**9**	**4**	**5**
200-299	**5**	1	4
300-400	**4**	3	1

* לא מובאים הנתונים לגבי נופשונים שבמעונות מכיוון שרוב המנהלים לא ידעו להעריך את עלות הנופשון בנפרד מעלות המעון.

תשלום שהמשפחה חייבת בו

באופן עקרוני, ההורה צריך לשלם בעבור לילה בנופשון דמי השתתפות בין 25 ל-30 ש"ח - סכום שנקבע על פי בדיקת זכאות במחלקה - לכל לילה שבנו נשאר בנופשון. שאלנו גם את המנהלים וגם את ההורים על המחיר שמשלמים ההורים ללילה בנופשון. שלושה מן המנהלים דיווחו שבנופשון שלהם לא נדרשת כלל השתתפות ההורים במימון. חמישה דיווחו על תשלום של 22 או 25 ש"ח ללילה (הסכום הסטנדרטי - ראה מבוא), ושניים דווחו על תשלום של לפחות 40 ש"ח ללילה (ראה לוח 9). יתר המנהלים אמרו שאינם יודעים כמה כסף נדרש מכל נופש. כפי שניתן לראות בלוח 9, הסכומים הגבוהים יותר נדרשו במרכזי יום.

לוח 9: התשלום שהמשפחה חייבת בו, לפי סוג נופשון (במספרים מוחלטים)

		סוג נופשון		
תשלום (ש״ח)*	**סה״כ**	עצמאי	במרכז יום	במעון
סה״כ	**10****	**3**	**3**	**3**
0	**3**	0	1	2
22	**1**	1	0	0
25	**4**	3	0	1
40	**1**	0	1	0
100	**1**	0	1	0

* על פי דיווח המנהלים.
** יתר המנהלים לא ידעו לענות על השאלה.

כרבע (23%) מההורים אמרו שלא שילמו עבור השהייה האחרונה בנופשון. שיעור זה גבוה במיוחד (40%) בקרב הורים שבניהם שהו בנופשונים שבמעונות. כמחצית ההורים (שלושה רבעים מן המשלמים) שילמו עד 30 ש״ח ללילה (ראה לוח 10). יש לציין שכשליש מן ההורים (כמחצית מאלה ששילמו סכום ידוע) שילמו 25 ש״ח בדיוק. היו מעט מאד ששילמו שמונים ש״ח ללילה או יותר, ואלה לרוב עברו את מספר לילות הזכאות שלהם לנופשון או שהו בנופשון שתקציבו השנתי נגמר. כמו בדיווח המנהלים, ניתן לראות שכמעט כל ההורים של נופשים בנופשונים עצמאיים ובמעונות שילמו עד 30 ש״ח ללילה, בעוד ש-30% מההורים של נופשים בנופשונים במרכזי יום (40% מאלה שידעו כמה שילמו) שילמו מעל 30 ש״ח ליום.

לוח 10: נופשים לפי גובה התשלום ללילה ולפי סוג נופשון (באחוזים)

		סוג נופשון		
מחיר ללילה (בש״ח)	**סה״כ באחוזים**	עצמאי	במרכז יום	במעון
סה״כ באחוזים	**100**	**100**	**100**	**100**
0 (לא שילמו)	**23**	14	15	40
1-30	**46***	61	44	31
31+	**15****	9	30	12
שילמו, לא ידוע כמה	**16**	16	11	17

* שיעור זה כולל 30% ששילמו בדיוק 25 ש״ח.
** שיעור זה כולל 3% ששילמו 80 ש״ח ומעלה.

מקורות מימון נוספים

מרבית המנהלים דיווחו שמלבד תשלומים מההורים, ממשרד העבודה והרווחה ומהרשויות, קיבלו מימון חלקי לנופשון מגורמים אחרים (ראה לוח 11). חמישה דיווחו שקיבלו כסף מעמותה (לרוב, העמותה שהנופשון בבעלותה), ארבעה שקיבלו תרומות פרטיות, ושלושה שקיבלו כסף מגורם ציבורי (לדוגמא, העירייה). חמישה מנהלים אמרו שלא קיבלו כסף מגורם אחר. כפי שרואים בלוח 11, כל הנופשונים שהם בבעלות עמותה או עירוניות מקבלים כסף לפחות מגורם נוסף אחד, ואף אחד מן הנופשונים הפרטיים אינו מקבל כסף מגורם אחר.

לוח 11: מקורות מימון נוספים של הנופשונים, לפי סוג נופשון (במספרים מוחלטים)

מקורות מימון*	**סה"כ (N=15)****	סוג בעלות על הנופשון		
		עמותה (N=8)	עירונית (N=2)	פרטית (N=5)
עמותה	**5**	4	1	0
גורם ציבורי	**3**	2	1	0
תורמים פרטיים	**5**	4	1	0
לא	**5**	0	0	5

* בנוסף למשרד העבודה והרווחה.

** המספרים לא מסתכמים למספר הנופשונים כי ניתן היה לתת יותר מתשובה אחת.

בעיות מימון

אחד עשר מנהלים אמרו שהנופשון לא משתלם להם כספית, ורק ארבעה אמרו שהנופשון משתלם להם כספית (האחרון לא ידע); מתוך הארבעה שאמרו שהנופשון משתלם כספית, שלושה ניהלו נופשונים בתוך מעונות, ורק אחד ניהל נופשון עצמאי.

כמעט כל המנהלים דיווחו על בעיות בגביית מימון מן העיריות עבור שירות הנופשון. כולם דיווחו על בעיות בקבלת המימון מן העיריות או חלקיהן. ארבעה מתוכם דיווחו בנוסף על בעיות בניירת או ביורוקרטיה. רק בנופשון אחד טענו שלא היו בעיות; נופשון נוסף היה חדש, כך שעוד לא קיבלו כסף מהעיריות.

4. מאפייני הנופשים והעומס על המשפחות

בפרק זה נתאר את המאפיינים הסוציו-דמוגרפיים ואת המאפיינים הבריאותיים-תפקודיים של הנופשים. כמו כן נתאר את העומס המוטל על המשפחות כתוצאה מהטיפול בבן או בת עם פיגור. לשם כך, נשתמש במידע שקיבלנו הן מדיווח המנהלים והן מדיווח ההורים של הנופשים.

המנהלים דיווחו על אוכלוסיית הנופשונים בשנים עשר החודשים שלפני מועד הראיון. מידע זה מקיף את כל הנופשים בנופשונים בהם קיימנו ראיונות. ברוב המקרים, המידע מבוסס על הערכת המנהלים ולא על מספרים מדוייקים. צריך לציין גם שחלק מהנופשונים פתוחים פחות משנה. במקרים אלה, האומדנים מבוססים על נתונים חלקיים בלבד.

ההורים דיווחו כל אחד על ילדו הנופש. יש לקחת בחשבון שמדגם הנופשים איננו לגמרי מייצג את אוכלוסיית הנופשים מבחינת לאום ומבחינת אזור בארץ (ראה מערך המחקר). עם זאת, סביר להניח שאין קשר חזק בין מאפיינים אלה לבין יתר המאפיינים הסוציו-דמוגרפיים ושאין הבדלים גדולים בין המדגם לבין אוכלוסיית הנופשים כולה.

בנוסף, נערכה השוואה בין מאפייני הנופשים למאפייני מדגם מייצג של ילדים עם פיגור מסקר ארצי של ילדים עם נכויות שונות (נאון ואחרים, 2000; להלן, "הסקר הארצי"). מאחר שסקר זה נועד למטרות

אחרות, קיימות בהשוואה זו מספר מגבלות שיש לקחת בחשבון: (א) הסקר כלל רק ילדים עד גיל 18; (ב) מספר הילדים עם פיגור במדגם זה הוא קטן, 39 ילדים בלבד.

4.1 מאפיינים סוציו-דמוגרפיים של הנופשים

לוח 12 מציג את המאפיינים הסוציו-דמוגרפיים של הנופשים במדגם, בהשוואה למאפיינים של כלל הילדים עם פיגור.

לוח 12: התפלגות הנופשים והתפלגות כלל הילדים עם פיגור, לפי גיל, מין, לאום ורמת דתיות

	נופשים	כלל הילדים עם פיגור***
סה"כ	**100**	**100**
גיל (עד גיל 18)*		
0-10	32	56
11-18	68	44
מין**		
זכר	61	54
נקבה	39	46
לאום*		
יהודי	76	67
ערבי	24	33
רמת דתיות**		
חילוני	21	28
מסורתי	37	43
דתי	21	23
חרדי	21	6

* מידע שהתקבל מהמנהלים.
** מידע שהתקבל מההורים.
*** מקור: נאון ואחרים 2000

גיל

על פי דיווח המנהלים, טווח גילאי הנופשים הוא רחב. כמחצית מהנופשונים קיבלו ילדים צעירים מאד, מתחת לגיל חמש, אך מאידך היו כמה נופשונים שקיבלו רק "מבוגרים" - מגיל 15 ומעלה. אשר לגיל המרבי של הנופשים, תשעה נופשונים קיבלו נופשים רק עד גיל עשרים או שלושים. יש לציין כי שישה נופשונים - בעיקר במעונות - קיבלו נופשים מבוגרים מאד (מגיל שישים ומעלה).

ההתפלגות הגילית של ילדים בנופשונים, על פי אומדן המנהלים, שונה מן ההתפלגות שהתקבלה בסקר הארצי של ילדים עם פיגור. בסקר הארצי (שכזכור, כלל רק ילדים עד גיל 18), 56% מכלל הילדים היו בני 0-10. לעומת זאת, בנופשונים, בני 0-10 מהווים רק 19% מכלל הנופשים (ו-28% מהנופשים עד גיל 20).

כמעט שלושה רבעים מהנופשים הם מתחת לגיל עשרים ואחת. יתכן שסיבה אחת לכך שרוב הנופשים צעירים היא ששירות הנופשונים מיועד רק לאנשים הגרים בקהילה, וחלק ניכר מן המבוגרים עם פיגור

שכלי קשה ביותר (שלהוריהם צורך גדול במיוחד בשירות הנופשון) גרים בדיור מוגן, הוסטלים, או מעונות, ואינם זכאים לשירות.[3]

כלומר, אחוז הצעירים בנופשונים הוא גבוה; מתוכם יש יותר נוער מאשר ילדים קטנים - קרוב למחצית ממדגם הנופשים הם בני 11-20. יתכן שאחת הסיבות היא שהורים לא שולחים ילדים קטנים מאוד לנופשונים; ואמנם, נמצא רק ילד אחד במדגם הנופשים שהיה מתחת לגיל 4. כמו כן, יש להורים נטייה לשלוח ילדים בגיל ההתבגרות לנופשונים כדי שיפתחו את עצמאותם.

מין

כפי שרואים בלוח 12, כ-60% מהנופשים הם זכרים ורק כ-40% הן נקבות. אין הבדל גדול בין שיעור הבנים במדגם הנופשים לבין השיעור בכלל האוכלוסייה. יש לציין שבנושא זה לא אספנו מידע מן המנהלים, על כן השיעורים מבוססים על הראיונות עם הורי הנופשים. כזכור, ייתכן שמדגם זה אינו לגמרי מייצג את כלל האוכלוסייה; יחד עם זאת, אין סיבה מיוחדת לצפות להבדלים בין מדגם ההורים לכלל הנופשים בחלוקה לפי מין.

מבדיקת התפלגות מדגם הנופשים לפי מין ולפי גיל במשולב (ראה לוח 13), נראה שיש קשר בין מין לבין גיל: 66% מהנופשים עד גיל 10 הם בנים, לעומת 54% מהנופשים בגיל 21 ומעלה. יכול להיות שהורים של בנות צעירות מהססים לשלוח אותן לנופשונים, אך כשהבנות גדלות, ההורים פחות מהססים.

לוח 13: הנופשים במדגם לפי גיל ולפי מין (באחוזים)

	גיל		
מין	0-10	11-20	21+
סה"כ	**100**	**100**	**100**
זכר	66	61	54
נקבה	34	39	46

לאום

אם נעיין בסך כל המשתמשים בנופשונים (ראה לוח 12 לעיל), לפי אומדן המנהלים כרבע מן הנופשים הם ערבים. לעומת זאת, בסקר הארצי נמצא שכשליש מהילדים עם פיגור הם ערבים.[4] כלומר, שיעור הערבים המשתמשים בנופשונים קטן משיעורם בקרב כלל הילדים עם פיגור. יש לציין כי סקר הנופשים כלל גם תושבי מזרח ירושלים - המהווים כ-8% מהנופשים - בעוד שסקר כלל הילדים עם פיגור לא כלל אוכלוסייה זו, כך שלמעשה ההבדל הוא גדול מהמופיע בלוח.

---

[3] לפי משרד העבודה והרווחה, יש כ-1500 מפגרים הגרים בדיור מוגן וכ-6100 הגרים במוסדות. כ-80% משתי הקבוצות הם מעל 21.

[4] בקרב בני 0-29, 74% הם יהודים, 23% הם ערבים, והיתר אחרים, בעיקר יוצאי חבר העמים שאינם יהודים (למ"ס, קובצי האוכלוסייה לסוף שנת 1998).

נמצא קשר בין מיקום הנופשון לשיעור הערבים ששהו בו: בשניים עשר הנופשונים הממוקמים ביישובים יהודיים שיעור הערבים היה נמוך מ-5%, בשני נופשונים הממוקמים בערים מעורבות כ-40% היו ערבים, ובנופשון אחד הממוקם בעיר ערבית כל הנופשים היו ערבים.

רמת דתיות

כפי שניתן לראות מלוח 12 לעיל, בולט השיעור הגבוה של חרדים במדגם הנופשים (21%) לעומת שיעור הילדים עם פיגור (6%). רוב המנהלים לא יכלו לאמוד את רמת הדתיות של הנופשים, לכן המידע בנושא זה התקבל מההורים. ייתכן שיש תת-ייצוג של החרדים בסקר הארצי, אך כדאי גם להזכיר ששלושה מן הנופשונים (שניים בירושלים ואחד בבני ברק) משרתים בעיקר את האוכלוסייה החרדית. בקרב הנופשים במדגם ששהו בשלושת הנופשונים האלה, 58% היו חרדים, לעומת 6% בנופשונים האחרים (ראה לוח 14). ואכן, רמת הדתיות של השוהים בנופשונים האחרים דומה מאד לזו שבסקר הארצי.

לוח 14: התפלגות נופשים בנופשונים "חרדיים" ובנופשונים אחרים, לפי רמת דתיות (באחוזים)

רמת דתיות	נופשים בנופשונים "חרדיים"	נופשים בנופשונים אחרים
סה"כ	**100**	**100**
חילוני	9	25
מסורתי	15	48
דתי	18	21
חרדי	58	6

אזור מגורים

כפי שרואים בלוח 15, שיעור הנופשים בירושלים[5] הוא כמעט שליש, למרות ששיעור האנשים עם פיגור שכלי מאזור ירושלים בסקר הארצי עומד על פחות מעשירית.[6] סביר להניח כי הדבר נובע בחלקו מהעובדה שירושלים עשירה בשירותים לנכים בכלל ולאנשים עם פיגור שכלי בפרט.

ואמנם, על פי אומדן המנהלים, 40% מן הנופשים שהו בנופשונים באזור ירושלים, לעומת שליש מהנופשים שגרים באזור זה. ביתר האזורים, אין הבדלים גדולים בין שיעור הנופשים באזור לשיעור הגרים באזור. מלוח 15 ניתן לראות כי ירושלים עשירה בשירותי נופשון יחסית לאזור הדרום והמרכז. יש לציין שלא ראיינו מנהל של נופשון אחד באזור המרכז, לכן יש להניח כי למעשה שיעורי הנופשים ששהו בנופשונים באזור המרכז (וגם שבאו מאזור המרכז) הם קצת יותר גבוהים מהמופיעים בלוחות.

---

[5] בשונה מפרק 3, בו דנו בחלוקה של הנופשונים עצמם, ההתייחסות כאן היא לאוכלוסייה. כלומר, במידה שלא כל הנופשים גרים ביישוב בו נמצא הנופשון ששהו בו, לא תהיה זהות בין שני השיעורים.

[6] בקרב בני 0-29, 14% גרים באזור ירושלים, 32% בחיפה והצפון, 39% בתל אביב והמרכז, ו-15% באזור הדרום (למ"ס, קובצי האוכלוסייה לסוף שנת 1998).

לוח 15: נופשים, לפי אזור הנופשון ששהו בו ולפי אזור מגוריהם (באחוזים)

אזור בארץ	אזור הנופשון	אזור מגורים של הנופשים במדגם*	אזור המגורים של כלל הילדים עם פיגור
סה"כ	**100**	**100**	**100**
אזור ירושלים	40	32	8
חיפה והצפון	37	36	37
תל אביב והמרכז	21	26	33
הדרום	2	6	22

* על פי אומדן המנהלים.

מסגרת לימודים/תעסוקה

מתוך הנופשים עד גיל 20, כמעט כולם נמצאים במסגרת חינוכית, רובם הגדול בחינוך מיוחד או בגן מיוחד (ראה לוח 16).

לוח 16: נופשים עד גיל 20, לפי מסגרת חינוכית (באחוזים)

מסגרות חינוכית	נופשים במדגם עד גיל 20
סה"כ	**100**
חינוך מיוחד	75
גן מיוחד	13
מסגרת אחרת/לא ידוע	6
לא נמצא במסגרת חינוכית	6

מתוך הנופשים בני 21 ומעלה, שלושה רבעים נמצאים במסגרת תעסוקתית, מהם כשני שלישים במע"ש או במעון יום (ראה לוח 17). מבין אלה הנמצאים במסגרת תעסוקתית, כולם שוהים בה חמישה או שישה ימים בשבוע, רובם לפחות שבע שעות ליום. אף לא אחד מהם מרוויח מעל 400 ש"ח לחודש.

לוח 17: נופשים מגיל 21 ומעלה, לפי מסגרת תעסוקתית (באחוזים)

מסגרות תעסוקתית	נופשים במדגם מעל גיל 20
סה"כ	**100**
מע"ש	29
מעון יום	38
מסגרת אחרת/לא ידוע	9
לא נמצא במסגרת תעסוקתית	24

4.2 מאפיינים תפקודיים ובריאותיים של הנופשים

בחלק זה נציג מאפיינים נוספים של הנופשים: רמת הפיגור שלהם, בעיות אחרות שהם סובלים מהם (כולל נכות פיזית), מצב בריאותם הכללית, ותפקודם בתחומים שונים.

רמת פיגור וליקויים נוספים של הנופשים

על פי דיווח המנהלים, כשליש מהנופשים הם בעלי פיגור בינוני וכחמישית נמצאים בכל אחת מיתר הרמות (ראה לוח 18). מן הלוח עולה שרמת הפיגור של המשתמשים בנופשונים, לפי דיווח המנהלים, בממוצע, יותר חמורה מזו של ילדים עם פיגור בכלל האוכלוסייה: יש יותר נופשים עם פיגור קשה או עמוק (46% לעומת 31%) ופחות נופשים עם פיגור קל (20% לעומת 34%). ייתכן שאחת הסיבות לכך היא

שהורים לילדים עם פיגור קשה או עמוק חשים יותר את הצורך בחופשה מאשר הורים לילדים עם פיגור קל.

לוח 18: התפלגות הנופשים והתפלגות כלל הילדים עם פיגור שכלי, לפי רמת פיגור (באחוזים)

רמת פיגור	נופשים*	ילדים עם פיגור**
סה"כ	**100**	**100**
קל	20	34
בינוני	34	35
קשה	24	19
עמוק	22	12

* על פי אומדן המנהלים.

** מקור: נאון ואחרים, 2000; השיעורים כוללים רק ילדים עם אבחון ידוע (יש 11% ללא אבחון ידוע).

נמצא הבדל בין הנופשונים השונים מבחינת רמת הפיגור של הנופשים שהם מקבלים. כמחצית מהנופשונים קיבלו נופשים מכל רמות הפיגור. ארבעה לא קיבלו ילדים עם פיגור קל, וארבעה לא קיבלו ילדים עם פיגור עמוק (כולל שניים שגם לא קיבלו ילדים עם פיגור קשה).

ההבדלים בין הנופשונים, על פי דיווח המנהלים בנושא זה, קשורים לסוג הנופשון (ראה לוח 19): הנופשונים במרכזי יום קיבלו בעיקר נופשים עם פיגור קל ובינוני; לעומת זאת, הנופשונים במעונות קיבלו יותר משליש נופשים עם פיגור בינוני וכמחצית עם פיגור קשה או עמוק; הנופשונים העצמאיים קיבלו לרוב נופשים עם פיגור קשה או עמוק. כנראה שמרכזי היום לא קיבלו הרבה נופשים עם פיגור קשה או עמוק כי אינם מסוגלים לספק מענה לצרכים הפיזיים של מרבית הנופשים האלה.

לוח 19: נופשים לפי רמת פיגור ולפי סוג נופשון, על פי דיווח המנהלים (באחוזים)

		סוג נופשון		
רמת פיגור	**סה"כ**	עצמאי	במרכז יום	במעון
סה"כ	**100**	**100**	**100**	**100**
קל	**20**	19	32	13
בינוני	**34**	23	48	37
קשה	**24**	30	11	25
עמוק	**22**	28	9	25

ליקויים נוספים של הנופשים

חלק מאוכלוסיית האנשים עם פיגור הם במצב קשה במיוחד מאחר שהם סובלים לא רק מפיגור אלא גם מבעיות מוטוריות, בעיות רפואיות ובעיות התנהגות. לכן בדקנו באיזו מידה הנופשים סובלים מבעיות נוספות ובאיזו מידה הנופשונים ערוכים לקלוט אנשים אלה. נושא זה נבדק באופן שונה אצל המנהלים ואצל ההורים. המנהלים נשאלו אם הנופשון מסוגל לקבל ילדים עם בעיות מוטוריות קשות, עם בעיות רפואיות קשות, ועם בעיות נפשיות או התנהגות קשות. רוב הנופשונים (12 מתוך 16) אינם ערוכים לקבל ילדים עם כל סוגי הבעיות האלה. כפי שניתן לראות מלוח 20, חמישה נופשונים לא מקבלים ילדים עם בעיות מוטוריות קשות, תשעה לא מקבלים ילדים עם בעיות רפואיות קשות, ואחד עשר נופשונים לא

מקבלים ילדים עם בעיות נפש, ובמיוחד בעיות התנהגות קשות. ארבעה נופשונים לא מקבלים כלל ילדים עם בעיות חמורות אחרות.

לוח 20: נופשונים המקבלים נופשים עם בעיות נוספות, לפי סוג הבעיה ולפי סוג נופשון (במספרים מוחלטים)

		סוג נופשון		
מקבל נופשים עם:	**סה"כ**	עצמאי	במרכז יום	במעון
סה"כ	**16**	**4**	**5**	**7**
כל הבעיות	4	1	2	1
בעיות מוטוריות	11	3	3	5
בעיות רפואיות	7	1	3	3
בעיות התנהגות	5	2	2	1
שום בעיות חמורות אחרות	4	0	2	2

ההורים נשאלו על בעיות נוספות של בנם הנופש מלבד פיגור שכלי. כשני שלישים מההורים אמרו שלנופש יש לפחות בעיה אחת אחרת מלבד פיגור (ראה לוח 21). זהו שיעור זהה לשיעור בקרב כלל הילדים עם פיגור. יחסית לסקר הארצי, שיעור גבוה יותר בקרב הנופשים סובלים מנכות פיזית (27% לעומת 13%). אולי ההסבר להבדל הוא שהנופשים לוקים בדרך כלל ברמת פיגור חמורה יותר, והנטייה לבעיות פיזיות עולה עם רמת הפיגור. מצד שני, שיעור הילדים עם בעיות במוטוריקה עדינה גבוה במקצת בקרב כלל הילדים עם פיגור מאשר בקרב הנופשים.

לוח 21: ליקויים נוספים בקרב מדגם הנופשים ובקרב כלל הילדים עם פיגור שכלי (באחוזים)

סוג הבעיה	נופשים במדגם	כלל הילדים עם פיגור*
סה"כ	**100**	**100**
מחלה	30	29
נכות פיזית	27	13
מוטוריקה עדינה	17	30
בעיות נפשיות	10	16
בעיות חושיות	6	13
לפחות בעיה אחת נוספת	62	62

* מקור: נאון ואחרים, 2000.

מצב תפקודי ובריאותי

מאפיין נוסף שנבדק במחקר הוא באיזו מידה הנופש מסוגל לתפקד באופן עצמאי בחיי היומיום. כמעט שני-שלישים מההורים טענו שבנם סיעודי, כלומר, זקוק לעזרת אדם אחר בניידות ובפעילויות יומיומיות כגון אכילה, רחיצה, והלבשה. שאלה זו לא נשאלה בסקר הארצי. רוב הנופשים מסוגלים ללכת לפחות 100 מטר ללא עזרה, וכמחציתם מסוגלים לאכול לבד ולשלוט על סוגר השתן במשך היום (ראה לוח 22). אבל במיומנויות המסובכות יותר, השיעורים נמוכים יותר - רק כרבע מהם מסוגלים להתרחץ לבד, וכן רק לכרבע מהם יש חבר או קבוצת חברים. גם בשאלות אלו, כמו בשאלות על רמת פיגור, מצב הילדים עם פיגור שכלי בסקר הארצי הוא טוב יותר מאשר במדגם הנופשים. גם בתחום זה, הסיבה היא כנראה בגלל שהמשתמשים בנופשונים הם בעלי פיגור קשה יותר.

לוח 22: המצב התפקודי בתחומים שונים בקרב הנופשים ובקרב כלל הילדים עם פיגור שכלי (באחוזים)

מאפייני תפקוד*	נופשים במדגם	כלל הילדים עם פיגור**
הולך 100 מטר ללא עזרת אדם	64	69
אוכל לבד או עם מעט עזרה	54	65
שולט על סוגר השתן במשך היום	49	60
שולט על סוגר השתן במשך הלילה	40	49
מתלבש לבד או עם מעט עזרה	35	42
מתרחץ לבד או עם מעט עזרה	27	35
טיפול אישי (פנים, שיניים, שיער) לבד או עם מעט עזרה	36	58
מדבר במשפטים	41	56
יש לו חבר או קבוצת חברים	29	43
סיעודי	61	אין מידע

* מגיל חמש ומעלה בלבד, בשתי האוכלוסיות.
** מקור: נאון ואחרים, 2000.

בעוד שרמת הפיגור והמצב התפקודי של הנופשים חמורים יותר מאשר המצב בקרב כלל הילדים עם פיגור, מעניין לראות שההורים מדווחים על מצב בריאות קצת יותר טוב של הנופשים לעומת מצב הבריאות של כלל אוכלוסיית הילדים עם פיגור (ראה לוח 23). אין לכך הסבר ברור, אך יש לציין שלא נמצא קשר בין דיווח ההורים על רמת הפיגור של בנם לדיווחם על מצב בריאותו.

לוח 23: התפלגות הנופשים והתפלגות כלל הילדים עם פיגור שכלי, לפי מצב בריאותם (באחוזים)

מצב הבריאות	נופשים במדגם	ילדים עם פיגור*
סה"כ	**100**	**100**
טוב מאד	17	14
טוב	51	40
לא כל-כך טוב	22	28
מאד לא טוב	10	18

* מקור: נאון ואחרים, 2000.

4.3 עומס על המשפחות

הטיפול באדם עם פיגור שכלי כרוך בעומס על המטפלים ועל המשפחה בכלל. ואמנם, המטרה העיקרית של הנופשונים היא להפחית עומס זה. לכן, בדקנו מה מידת העומס המוטל על המטפל ועל המשפחה כתוצאה מטיפול בבן משפחה הסובל מפיגור ולפעמים מבעיות נוספות.

הורי הנופשים נתבקשו לדרג את השפעות הדרישות המוטלות עליהם כתוצאה מהטיפול בבן עם פיגור שכלי. כשלושה רבעים (72%) טענו שהעומס הכללי המוטל עליהם כתוצאה מן הטיפול הוא כבד או כבד מאד, ו-59% טענו שהעומס על שאר בני המשפחה הוא כבד או כבד מאד. שיעורים אלה קצת יותר גבוהים מאלה של הורי כלל הילדים עם פיגור בארץ (63% ו-45%, בהתאמה), כנראה בגלל העובדה שרמת הפיגור של המשתמשים בנופשון גבוהה יותר.

בנוסף לעומס הכללי, בדקנו את העומס בתחומים ספציפיים. לוח 24 מציין את שיעורי ההורים שהצביעו על קשיים בתחומים שונים. כפי שניתן לראות, כשלושה רבעים מקרב הורי הנופשים (72%) טענו

שהטיפול דורש מאמץ פיזי גדול במידה רבה (ועוד 16% במידה מסוימת). בכל אחד מהתחומים, למעט השפעה על אופי העבודה, למעלה משליש טענו על השפעה לרעה במידה רבה.

לוח 24: עומס על הורים לנופשים ועל הורי כלל הילדים עם פיגור בתחומים שונים (שיעור ההורים שענו "במידה רבה")*

	נופשים במדגם	כלל הילדים עם פיגור*
הטיפול בנופש - ממדים שונים**		
דורש ממך מאמץ פיזי גדול	72	49
כולל ביצוע של פעולות לא נעימות	53	28
בקושי משאיר לך זמן לעצמך	44	53
בקושי משאיר לך זמן לטיפול בשאר בני המשפחה	37	35
משפיע לרעה על הבריאות שלך	36	42
גורם לך לעבוד פחות שעות ביום או לא בכלל	44	43
גורם לקשיים כלכליים	36	**
משפיע על אופי העבודה שאתה עושה	25	**

* שאלה זו לא נשאלה בסקר הארצי.
** מקור: נאון ואחרים, 2000.

מהלוח ניתן לראות כי שיעור ההורים שטענו שהטיפול דורש מאמץ פיזי וביצוע פעילויות לא נעימות במידה רבה גבוה הרבה יותר במדגם הנופשים מאשר בקרב כלל הילדים עם פיגור. ניתן להסיק מכאן כי העומס הפיזי הוא אחד הגורמים המגבירים את השימוש בשירות הנופשונים.

הטיפול באדם עם פיגור כרוך גם בעומס נפשי. מלוח 25 עולה שכמעט שני שלישים מההורים מודאגים או חרדים לעתים קרובות עקב מצבו של ילדם שיש לו פיגור. כמחצית ההורים מדוכאים לעתים קרובות, וכ-40% מצויים במתח או עצבניים. השיעורים דומים לאלה שנמצאו בקרב הורי כלל הילדים עם פיגור.

לוח 25: העומס הנפשי המוטל על הורים לנופשים ועל הורים לכלל הילדים עם פיגור (שיעור ההורים שענו "לעתים קרובות")

	נופשים במדגם	כלל הילדים עם פיגור*
עומס נפשי		
מודאג או חרד בגלל מצבו של הנופש	63	56
מדוכא בגלל מצבו של הנופש	50	43
מצוי במתח/עצבני בגלל מצבו של הנופש	39	46

* מקור: נאון ואחרים, 2000.

5. דפוסי השימוש בנופשון

בפרק זה נסכם את הממצאים לגבי השימוש בנופשון. תחילה נבחן את ההחלטה להשתמש בנופשון; בהמשך נבדוק כיצד מתנהל תהליך הכניסה לנופשון; לבסוף נציג את דפוסי השהייה בנופשון.

5.1 ההחלטה להשתמש בנופשון

על פי רוב, (ראה לוח 26) ההורים שמעו לראשונה על קיומם של נופשונים מעובדת סוציאלית בלשכה לשירותים חברתיים בעירייה (39%) או מבית הספר של הבן (24%).

לוח 26: מקור המידע על הנופשון*, הסיבות לשימוש בו, וציפיות וחששות של ההורים

	אחוז ההורים
סה"כ	**100**
מקור המידע	
עובד סוציאלי בעירייה	39
בית הספר של הבן	24
משפחה אחרת המטפלת באדם עם פיגור	10
משרד העבודה והרווחה	9
מסגרת העבודה של הבן	6
ארגון, עמותה, מוסד	4
תוכנית בה משתתף הבן אחרי הצהרים	4
מקור אחר	4
הסיבה העיקרית לשימוש בנופשון בפעם הראשונה	
חופשה בתוך הבית או אירוע משפחתי	34
חופשה מחוץ לבית	24
סיבות אחרות הקשורות להורה	16
סיבה הקשורה לנופש עצמו	19
לא ידוע	7
ציפיות מהנופשון	
הכרת אנשים חדשים	18
למידת כישורים חדשים	13
חינוך הנופש ליותר עצמאות	5
לא היו ציפיות	64
חששות לגבי הנופשון**	
בעיות בטיפול טיפולית (ADL)	36
בעיות בטיפול רפואית	10
הבן לא יהיה מרוצה	9
אחר	12
לא היו חששות	39

* הכוונה לנופשון האחרון שבו שהה הנופש.

** המספרים אינם מסתכמים ל-100% מכיוון שניתן היה לתת יותר מתשובה אחת.

הסיבות שההורים הזכירו לשימוש בנופשון בפעם הראשונה היו מגוונות (ראה לוח 26). כשליש מהם השתמשו בנופשון לצורך חופשה שלהם ו/או של בני משפחה אחרים בבית (לדוגמה, בשבת או בחג), ורבע לצורך חופשה מחוץ לבית. עוד שישית הזכירו סיבות אחרות הקשורות להורים (בעיות בריאות, מנוחה בתוך הבית, וכד'). בסך הכל שלושה רבעים מן ההורים השתמשו בנופשון בגלל סיבות הקשורות לעצמם. רק כחמישית ציינו סיבות הקשורות לבן, כמו שיפור מצב רוחו, רכישת חברים, ולמידת כישורים.

בהתייחס לנופשון האחרון של בנם, נשאלו ההורים מה היו הציפיות שלהם וממה הם חוששים. למרות שרק כחמישית מן ההורים שלחו את הבן לנופשון לראשונה בגלל סיבות הקשורות אליו, כשליש מהם אמרו שיש להם ציפיות שהנופשון יתרום לנופש. ציפיות אלו היו מגוונות וכללו בילוי עם חברים ו/או הכרת אנשים חדשים (18%), למידת כישורים חדשים (13%), וחינוך של הנופש ליותר עצמאות (5%).

יותר ממחצית ההורים (61%) אמרו שהיו להם חששות לגבי שהיית הבן בנופשון (ראה לוח 26). החששות העיקריים היו שצוות הנופשון לא יוכל לטפל בנופש מבחינה טיפולית (36%) או מבחינה רפואית (10%) ושהנופש לא יהיה מרוצה בנופשון (12%).

5.2 הליכי קבלה לנופשון

כפי שהוזכר לעיל, ההורים צריכים לקבל זכאות להשתמש בנופשון מעובדת סוציאלית בלשכה לשירותים חברתיים שברשות המקומית. לאחר מכן, עליהם לפנות דרכה לנופשון. בנוסף לכך, הם בדרך כלל יוצרים קשר ישיר עם מנהל הנופשון. כשני שלישים מן ההורים טענו שתהליך קבלת האישור להשתמש בנופשון בפעם הראשונה היה פשוט, וכשלושה רבעים מן ההורים טענו שתהליך הפנייה לנופשון היה פשוט. אלה שטענו כי אחד מן התהליכים (קבלת אישור או פנייה לנופשון) היה מסובך ייחסו זאת לסרבול הכרוך בקבלת אישורים מרופאים, מילוי טפסים, זמן ההמתנה לקבל אישור, מציאת נופשון מתאים לבן, ועוד.

בהתייחס לנופשון האחרון בו שהה בנם, נשאלו ההורים האם לפני הפעם הראשונה שבנם נכנס לנופשון זה הם קיבלו מידע עליו ובאיזו צורה. כמעט כל ההורים (92%) קיבלו מידע על הנופשון. יותר משלושה רבעים (82%) מההורים קיבלו מידע בעל פה, כמחציתם ביקרו בנופשון, וכרבע קיבלו מידע בכתב (ראה לוח 27).

לוח 27: סוג המידע שקיבלו ההורים והנופשים לפני הכניסה הראשונה של הנופש לנופשון (באחוזים)

סוג המידע שקיבלו על הנופשון*	אחוז ההורים/הנופשים
ההורים**	
מידע בעל פה	82
ביקור	55
מידע בכתב	52
ההורים לא קיבל מידע בכלל	8
הנופשים**	
שיחה עם ההורים	51
ביקור בנופשון	47
הנופש לא קיבל מידע בכלל	33

* מתייחס לנופשון האחרון בו שהה הנופש.

** השיעורים אינם מסתכמים ל-100% שכן ניתן היה לקבל יותר מסוג אחד של מידע על הנופשון.

מאלה שקיבלו מידע, כמעט כולם (95%) קיבלו מידע זה מעובדת סוציאלית ברשות המקומית או מצוות הנופשון, וכמעט כולם (92%) אמרו שהמידע שקיבלו סיפק אותם.

בדקנו גם מה ידעו הנופשים עצמם על הנופשון, בהתייחס לנופשון האחרון בו שהו. על פי ההורים, כמחצית הנופשים ביקרו את הנופשון לפני שנכנסו אליו בפעם הראשונה וכמחצית ההורים שוחחו עם בניהם ונתנו להם מידע על הנופשון. שליש מהנופשים לא קיבלו מידע בכלל (ראה לוח 27). כמעט בכל המקרים האלה, ההורה טען שהבן לא מסוגל להבין את רעיון הנופשון ולכן לא שוחחו אתו על הנושא.

5.3 זמינות שירות הנופשון

בחלק זה בדקנו את זמינות שירות הנופשון להורים. הנושאים שנבחנו כוללים פיזור הנופשונים בארץ, מספר נופשים מקסימלי, זמני הפעילות, מחסור במיטות, צורך בהרחבת הנופשון, והפצת מידע על הנופשונים. כל אלה משפיעים על יכולת ההורים לנצל בצורה מרבית את שירות הנופשון. מכיוון שלהורים מיקום הנופשון הוא אולי מאפיין הזמינות החשוב ביותר, משום שרובם מעונינים שבנם יהיה בנופשון הממוקם קרוב לבית, ניתחנו נושאים אלה לא רק במישור הכלל-ארצי אלא גם לפי אזורים בארץ.

למעט בדרום, יש פיזור פחות או יותר שווה של נופשונים בארץ (ראה לוח 28) : יש שלושה נופשונים באזור ירושלים, שישה באזור חיפה והצפון, ושישה באזור תל אביב והמרכז. לעומת זאת, באזור הדרום יש נופשון אחד בלבד באשקלון ; אין נופשונים באזור הנגב.

לוח 28 : נופשונים לפי סוג הנופשון ומיקומו (מס' נופשונים)

		סוג נופשון		
אזור	**סה"כ**	עצמאי	במרכז יום	במעון
סה"כ	**16**	4	5	7
ירושלים	**3**	2	1	0
חיפה והצפון	**6**	0	2	4
תל אביב והמרכז	**6**	2	2	2
הדרום	**1**	0	0	1

יש הבדלים בסוגי הנופשונים בכל אזור. למעט אזור תל אביב והמרכז, בו יש נופשונים מכל הסוגים, בירושלים אין נופשונים במעונות, ואילו בחיפה והצפון, אין נופשונים עצמאיים כלל. בדרום, הנופשון היחיד ממוקם בתוך מעון.

בעיקרון, הנופשונים מסוגלים לקלוט בין 6 ל-30 נופשים ללילה ; רובם (עשרה נופשונים) מסוגלים לקלוט בין 10 ל-19 נופשים, 3 מסוגלים לקלוט 20-30 נופשים ושלושת הנותרים יכולים לקלוט 6-9 נופשים בלבד. חלק מן הנופשונים יכולים לקלוט עוד כמה נופשים (עד חמישה) במידת הצורך. בסך הכל, בנופשונים בהם קיימנו ראיונות, יש מקום ל-220 נופשים ללילה.[7]

כפי שניתן לראות בלוח 29, מספר הנופשים המקסימלי בירושלים, בצפון ובמרכז הוא פחות או יותר שווה ; לעומת זאת, בדרום המספר נמוך בהרבה.

לוח 29 : מספר נופשים מרבי ללילה, לפי ימים בשבוע ולפי אזור

		אזור בארץ			
ימים בשבוע	**סה"כ**	ירושלים	חיפה והצפון	ת"א והמרכז	הדרום
אמצע השבוע	**136**	64	46	20	6
סופי שבוע	**220**	64	78	72	6

[7] מספר הנופשים המרבי איננו זהה למספר המיטות הואיל ורוב הנופשונים מוגבלים במספר הנופשונים שמותר להם לקבל ללילה.

כמחצית מן המנהלים טענו שלפעמים יש מחסור במיטות בנופשון. המחסור מורגש בעיקר בסוף אוגוסט, כאשר רוב התוכניות לאנשים עם פיגור (בתי ספר לחינוך מיוחד ומסגרות עבודה) אינן פועלות לרגל חופשת הקיץ. מספר מנהלים טענו שלפעמים יש מחסור גם בשבתות ו/או בחגים. כמעט כל מנהלי הנופשונים שבמעונות (חמישה מתוך שבעה) טענו שיש תקופות של מחסור במיטות. טענה זו הייתה פחות שכיחה בסוגי הנופשונים האחרים (רק שני מנהלים בכל סוג נופשון). מכיוון שלרשות הנופשונים במעונות עומד מספר מיטות גדול יחסית, תשובה זאת הייתה בלתי צפויה. ייתכן שההסבר לכך הוא שהמעונות מקצים מספר מוגבל של מקומות לשימוש זמני של נופשים.

בדיקה של מחסור במיטות לפי אזור בארץ מראה שלמרות שיש פחות מקומות לנופשים בתל אביב, המנהלים באזור זה אינם מדווחים על מחסור במיטות. יתכן שאחת הסיבות לכך היא שחלק מתושבי אזור המרכז שולחים את בניהם לנופשונים בירושלים או בצפון.

הנופשונים נבדלים זה מזה גם בזמני הפעילות. כשני שלישים מן הנופשונים פתוחים כל יום (במידה שיש ביקוש). היתר פועלים רק בסופי שבוע (ולא תמיד כל סוף שבוע); חלקם פועלים גם בחופשות לימודים (חגים וחופשת הקיץ). בדיקה לעומק מראה שהנופשונים הממוקמים במעונות פתוחים כל יום. הנופשונים הממוקמים במרכזי יום, למעט אחד, פתוחים רק בסופי שבוע ו/או בחופשות לימודים, כאשר המקום איננו משמש כנופשון בלבד. הנופשונים העצמאיים חלוקים. בדרך כלל, הגדולים פתוחים כל יום, והקטנים פתוחים רק בסופי שבוע וחופשות לימודים, כאשר הביקוש מצדיק את פתיחתם.

בבדיקה של ימי פעילות הנופשונים לפי אזור, ניתן לראות (לוח 30) כי בירושלים, כל הנופשונים פתוחים בכל ימות השבוע. לעומת זאת, באזור תל אביב, רוב הנופשונים פתוחים רק בסופי שבוע.

לוח 30: נופשונים לפי זמני פעילות הנופשון ולפי אזור

		אזור בארץ			
ימים בשבוע	**סה"כ**	ירושלים	חיפה והצפון	ת"א והמרכז	הדרום
באמצע השבוע	**10**	3	4	2	1
סופי שבוע	**16**	3	6	6	1

כמחצית מן המנהלים טענו שיש להרחיב את שירות הנופשון (ראה לוח 31). שישה טענו שיש צורך ביותר מיטות, לפחות בתקופות מסוימות; ושלושה טענו שיש צורך ביותר ימי נופשון - זאת בנופשונים שאינם פתוחים כל יום. בשאלה זו, כמעט כל מנהלי הנופשונים שבמעונות טענו שאין להרחיב את הנופשון, בעוד שכמעט כל מנהלי הנופשונים שהם עצמאיים או בתוך מרכזי יום טענו שיש להרחיב את הנופשון. מעניין שכמעט ואין קשר בין הערכת המנהלים על מחסור במיטות בנופשון לבין הערכתם שיש צורך להרחיב את שירות הנופשון.
כשבודקים את עמדת המנהלים בנושא הצורך בהרחבת הנופשון לפי אזור בארץ (ראה לוח 31), יש ממצאים דומים לאלה שבשאלה הקודמת: דווקא בירושלים, שבה יש יחסית הרבה מיטות גם באמצע השבוע, כל המנהלים טוענים שיש צורך בהרחבת הנופשון, בעוד שבצפון ובמרכז, בהם יש פחות מיטות באמצע השבוע, רק מחציתם טוענים שיש צורך בהרחבה. בדרום, מנהל הנופשון היחיד, שבו יש שישה מקומות בלבד, טוען שאין צורך בהרחבתו.

לוח 31: הצורך בהרחבת הנופשון, לפי סוג ההרחבה ולפי אזור (במספרים מוחלטים)

		אזור בארץ			
הרחבה דרושה*	**סה"כ (N=16)****	ירושלים (N=3)	חיפה והצפון (N=6)	ת"א והמרכז (N=6)	הדרום (N=1)
יותר מיטות	**6**	2	3	1	0
יותר ימים	**3**	1	1	1	0
אחר	**2**	1	0	1	0
אין צורך להרחיב	**7**	0	3	3	1

* על פי דיווח המנהלים.

** המספרים לא מסתכמים למספר הנופשונים הואיל וניתן היה לתת יותר מתשובה אחת.

אם נבדוק את מספר הנופשים המרבי לפי ימי פעילות הנופשון (ראה לוח 29), נראה כי בירושלים המספר המרבי של נופשים באמצע השבוע הוא 64, יותר מכל אזור אחר, ובעיקר, פי שלושה מממספר הנופשים באזור תל אביב והמרכז.

בנוסף להערכת חלק מן המנהלים על הצורך להרחיב את שירות הנופשון, הנושא עלה כששאלנו אם יש דרישות נוספות של ההורים בקשר לנופשונים. כשליש מן המנהלים טענו שההורים רוצים יותר ימי נופשון או יותר נופשונים. בעיקר טענו זאת מנהלים של נופשונים עצמאיים ונופשונים במרכזי יום. (בפרק 6 יוצגו עמדות ההורים עצמם בנושא זה.)

זמינות שירות הנופשון קשורה גם לידע עליו. כאן נתמקד בנקודת מבטם של המנהלים, ובהמשך נדון בנושא זה מנקודת מבטם של ההורים. תשעה מבין 16 המנהלים חשבו שהנופשון מספיק מוכר בקרב אנשי מקצוע (ראה לוח 32). כל מנהלי הנופשונים העצמאיים טענו שאנשי המקצוע מכירים את הנופשון שלהם. עם זאת, בולט העדר המידע של אנשי המקצוע על נופשונים הממוקמים במרכזי יום - רק מנהל אחד מבין מנהלי נופשונים שבמרכזי יום חשב שהנופשון שלו מוכר להם.

לוח 32: מידע על הנופשונים בקרב אנשי מקצוע, לפי סוג נופשון, על פי דיווח המנהלים (במספרים מוחלטים)

		סוג נופשון		
סוג ידע	**סה"כ (N=16)**	עצמאי (N=4)	במרכז יום (N=5)	במעון (N=7)
מספיק מוכר בקרב אנשי מקצוע	9	4	1	4
מספיק מוכר בקרב משתמשים פוטנציאליים	5	2	2	1
אין בעיה של הפצת מידע	8	2	3	3

לעומת המצב בקרב אנשי מקצוע, רק חמישה מן המנהלים חשבו ששירות הנופשון מספיק מוכר בקרב משתמשים פוטנציאליים (ראה לוח 32). הבעיה חמורה במיוחד בנופשונים במעונות - רק אחד ממנהלי הנופשונים במעונות חשב שהנופשון שלו מספיק מוכר למשתמשים פוטנציאליים.

אחת הדרכים לכך שאנשי מקצוע ומשתמשים פוטנציאליים ילמדו על הנופשונים היא הפצת מידע על ידי צוות הנופשונים. שמונה מנהלים טענו שאין בעיה או שיש הפצת מידע, לעומת שבעה שטענו שיש בעיה, שלא מפיצים מידע, או שלא מפיצים מספיק מידע.

5.4 השהייה בנופשון

מספר לילות זכאות לנופשון

כפי שהוזכר במבוא, אישור הזכאות הבסיסית לשימוש בנופשון הוא ל-14 לילות; במידה שניתנת הארכת אישור הזכאות, ההארכה היא בכפולות של 14 לילות. לכן, יש טווח רחב של מספר לילות זכאות לשנה. אם נבדוק את הנופשים במדגם אשר השתמשו בנופשון בשנת 1999 (השנה בה נערך המחקר), מסתבר כי בשנה זו יותר ממחצית ההורים אמרו שבנם הנופש קיבל את אישור הזכאות הבסיסית של 14 לילות נופשון, והיתר אמרו שהבן קיבל זכאות ליותר מ-14 לילות נופשון, כולל נופש אחד אשר קיבל את הזכאות המרבית של 56 לילות (ראה לוח 33). יותר מחמישית מההורים לא ידעו לכמה לילות בנם היה זכאי להשתמש בנופשון ב-1999; יש להניח שבמקרים אלה הזכאות הייתה ל-14 יום (כי על ההורים לבקש הארכה אם רוצים יותר ימים), מכאן שכשלושה רבעים מנופשי 1999 קיבלו 14 לילות זכאות.

לוח 33: נופשי 1999 במדגם, לפי לילות זכאות לנופשון ב-1999 (באחוזים)

מס' לילות	נופשי 1999
סה"כ	**100**
14	58
28	8
42	11
56	1
לא ידוע	22

רוב ההורים לא ביקשו להאריך את תקופת הזכאות מעבר ל-14 יום (ראה לוח 34), אך כשליש אכן ביקשו הארכה במשך שנת 1999. לכשני שלישים מהמבקשים (כרבע מכל נופשי 1999) אושרה הארכה. שיעור זה מתאים לשיעור הנופשים שקבלו יותר מ-14 לילות זכאות.

לוח 34: הורים שביקשו הארכת זכאות לנופשון בשנת 1999 (באחוזים)

בקשה	נופשי 1999
סה"כ	**100**
לא ביקש הארכה	66
ביקש הארכה ולא קיבל	11
ביקש הארכה וקיבל	23

אורך השהייה בנופשון על פי דיווח המנהלים

על פי דיווח המנהלים (ראה לוח 35), כמעט שני שלישים מהנופשים נשארו בנופשונים לשהייה של לילה או סוף שבוע בלבד, כחמישית למספר שהיות קצרות עד בינוניות (בדרך כלל משלושה ועד ששה לילות), וכחמישית לשהייה אחת ארוכה (לפחות שבוע, לפעמים שבועיים או אפילו יותר). גם בנושא זה יש הבדלים גדולים לפי סוג נופשון. בנופשונים שבמעונות, רק מעט מהנופשים נשארו לשהיות של לילה או סוף שבוע בלבד; לעומת זאת, בנופשונים העצמאיים, רוב גדול של הנופשים נשארו לשהיות באורך זה, ובנופשונים הממוקמים במרכזי יום, כל הנופשים נשארו לשהיות קצרות מעין אלו.

לוח 35: נופשים לפי דפוסי השהייה בנופשון ולפי סוג נופשון (באחוזים)

		סוג נופשון		
דפוס השהייה*	**סה"כ**	עצמאי	במרכז יום	במעון
סה"כ	**100**	**100**	**100**	**100**
שהיות של 1-2 לילות בלבד	**61**	82	100	7
כמה שהיות קצרות	**19**	15	0	41
שהייה אחת ארוכה	**20**	3	0	52

* על פי דיווח המנהלים.

שאלנו את המנהלים גם על מספר הלילות שהנופשים שהו בנופשון במשך השנה האחרונה (ראה לוח 36). נמצא כי כמעט שני שלישים (60%) מהנופשים שהו בנופשון פחות מ-14 לילות בשנה, חמישית שהו בדיוק 14 לילות, ושיעורים קטנים שהו יותר מ-14 לילות. ברוב הנופשונים שבמרכזי יום (77%) ובמעונות (65%), שהו פחות מ-14 לילות; בעוד שבנופשונים העצמאיים, רק כ-20% מהנופשים שהו פחות מ-14 לילות. אחת הסיבות להבדל זה היא שרוב הנופשונים שבמרכזי יום, כפי שכבר הוזכר, פתוחים לנופשים בעיקר בסופי שבוע.

לוח 36: נופשים לפי מספר לילות ששהו בנופשון בשנה האחרונה ולפי סוג נופשון (באחוזים)

		סוג נופשון		
מס' לילות*	**סה"כ**	עצמאי	במרכז יום	במעון
סה"כ	**100**	**100**	**100**	**100**
0-13	**60**	22	77	64
14	**21**	36	15	19
15-28	**15**	40	4	11
29+	**4**	2	4	6

* על פי דיווח המנהלים.

אורך השהייה בנופשון על פי דיווח ההורים

כמדד נוסף לאורך השהייה בנופשון, נשאלו ההורים על מספר הלילות שבנם היה בנופשון בשהייתו האחרונה. מתשובותיהם נמצא כי קיים טווח רחב באורך השהייה - מלילה אחד עד 30 לילות[8] (ראה לוח 37), אך בעיקר נפוץ השימוש בנופשון ללילה אחד או שני לילות בלבד (34%) או ארבעה עשר לילות[9] (16%), שזו כל תקופת הזכאות לרוב ההורים. לא ברור למה ההורים מדווחים על שהיות ארוכות יותר מאשר המנהלים, אך יש לציין ששאלת המנהלים התייחסה לדפוסים שכיחים של שהייה בנופשון ושאלת ההורים התייחסה לשהייה האחרונה של בנם הנופש בנופשון ספציפי.

---

[8] היו ילדים שלא נשארו ללון בכלל, אלא שהו בנופשון בערבים בלבד, כנראה בגלל רצונם של ההורים; כללנו אותם לפי מספר הערבים הרצופים שהיו בנופשון בשהייה האחרונה.

[9] כללנו 15 לילות ביחד עם 14 (ו-30 ביחד עם 28) בדיווח על ממצאי ההורים (אך לא בדיווח על ממצאי המנהלים) משום שעובדי משרד העבודה והרווחה - וגם חלק מן ההורים - מתייחסים לא ללילות אלא לימים. אם כן, הזכאות הבסיסית היא 14 לילות או 15 ימים; שתי תקופות זכאות הן 28 לילות או 30 (15 כפול 2) ימים.

לוח 37: נופשים, לפי מספר לילות בנופשון בשהייה האחרונה ולפי סוג נופשון (באחוזים)

		סוג נופשון		
מס' לילות	**סה"כ**	עצמאי	במרכז יום	במעון
סה"כ באחוזים	**100**	**100**	**100**	**100**
1-2	**34**	50	60	7
3-6	**25**	34	12	24
7-13	**18**	5	28	26
14-15*	**16**	9	0	32
16-30	**7**	2	0	11

* ראה הערה 9 לטקסט.

נמצאו הבדלים גדולים באורך השהייה האחרונה, לפי סוג נופשון. בנופשונים שבמרכזי יום, כמעט שני שלישים מהנופשים שהו רק לילה אחד או שני לילות, וכולם שהו פחות משבועיים. בנופשונים עצמאיים, כמחצית שהו לילה אחד, והרוב הגדול נשארו פחות משבועיים. בנופשונים שבמעונות, כמעט אף נופש לא נשאר לילה אחד או שני לילות בלבד, וקרוב למחצית הנופשים נשארו יותר משבועיים. ממצאים אלה באורך השהייה האחרונה בנופשון, דומים לדיווח המנהלים על דפוסי השהייה בנופשונים.

בנוסף לשהייה האחרונה בנופשון, רצינו לבדוק את דפוסי השימוש בנופשון במשך שנה שלמה. לשם כך שאלנו את ההורים על השימוש בנופשון בשנת 1999. רוב גדול (86%) של הנופשים במדגם היו בנופשון לפחות פעם אחת ב-1999; קבוצה גדולה (34%) הייתה לאחרונה בנופשון באוגוסט של שנה זו, החודש שבו יש הדרישה הגבוהה ביותר לשימוש בנופשונים. כפי שניתן לראות בלוח 38, טווח הלילות שנופשי 1999 השתמשו בנופשון בשנה זו הוא רחב, מלילה אחד ועד 45 לילות, והאורך הנפוץ ביותר היה בין 7 ל-15 לילות (57% מהנופשים של 1999). יש לציין שההורים דיווחו על שהיות יותר ארוכות מאשר המנהלים, למרות שההפרש איננו גדול במיוחד. לא ברור מה הסיבה להבדל זה ואיזה שיעור יותר מדויק.

לוח 38: נופשי 1999 במדגם, לפי סך כל מספר לילות השהייה ב-1999 (באחוזים)

			סוג נופשון	
מספר לילות	**סה"כ נופשי 1999 במדגם**	עצמאי	במרכז יום	במעון
סה"כ באחוזים	**100**	**100**	**100**	**100**
1-6	**16**	31	5	8
7-13	**34**	22	80	22
14, 15*	**23**	13	10	38
16-30*	**18**	19	0	27
31-45	**9**	16	5	5

* ראה הערה 9 לטקסט.

מספר ממוצע של נופשים ללילה בנופשונים

מספר הנופשים הממוצע ללילה בסופי שבוע, חגים וחופשות לימודים נע בין 0 ל-17, כאשר ברוב הנופשונים, הוא עד 8 נופשים (ראה לוח 39). באמצע השבוע, המספר הממוצע של נופשים ללילה נע בין 0 ל-4.

לוח 39: מספר ממוצע של נופשים ללילה בסופי שבוע (במספרים מוחלטים)

מס' נופשים ממוצע ללילה	מס' נופשונים
סה"כ	**15**
0	2
1-4	7
5-8	3
9-17	3

מספר נופשים ומספר לינות בשנה האחרונה

בנוסף לבדיקת מספר הנופשים כל לילה, מעניין לבדוק כמה נופשים סך הכל משתמשים בנופשון במשך שנה, וכמה לינות יש בסך הכל בנופשון במשך אותה תקופה. לפי דיווח המנהלים, בשנת 1998 מספר הנופשים נע בין 12 ל-178 בנופשון (ראה לוח 40), כשהחציון הוא בסביבות 40 נופשים לשנה בנופשון.

לוח 40: סך כל מספר הנופשים ומספר הלינות בנופשון בשנת 1998 לפי סוג נופשון (במספרים מוחלטים)

		סוג נופשון		
	סה"כ	עצמאי	במרכז יום	במעון
מס' נופשים				
סה"כ	**15**	**4**	**5**	**6**
12-20	**5**	2	1	2
21-50	**7**	0	4	3
51+	**3**	2	0	1
מס' לינות				
סה"כ	**14**	**3**	**5**	**6**
עד 200	**5**	1	2	2
201-700	**7**	1	3	3
701+	**2**	1	0	1

סך כל מספר הלינות בנופשון בשנת 1998 נע בין 34 ל-2,093 לנופשון, כשהחציון הוא קצת מעל 400 לינות בשנה בנופשון. במרכזי היום, לא היו נופשונים עם הרבה מאד נופשים או עם הרבה לינות בשנה. ממצא זה משקף כנראה את העובדה שהנופשונים במרכזי יום פתוחים לרוב רק בסופי שבוע ובחופשות לימודים.

5.5 תדירות השימוש בנופשון

מלבד משך השימוש בנופשון, רצינו לדעות קצת על תדירות השימוש בשנה. לכן בדקנו האם יש לנופש סידור קבוע לשימוש בנופשון וכן, אם היה בנופשון יותר מפעם אחת, ואם שהה ביותר מנופשון אחד ומדוע.

סידור קבוע של שהייה בנופשון

רבע מההורים דיווחו על סידור קבוע עם נופשון מסויים. כמחצית מהנופשים הללו נשארים בנופשון זה פעם בחודש (כולל לילה באמצע השבוע, סוף שבוע של לילה או שני לילות); היתר נשארים שם בתדירויות יותר גבוהות, בדרך כלל פעם בשבוע או פעם בשבועיים (ראה לוח 41).

לוח 41: נופשים, לפי סוג הסידור בנופשון (באחוזים)

סוג סידור	נופשים במדגם
סה"כ	**100**
אין סידור קבוע	77
פעם בשבוע	2
פעם בשבועיים	7
פעם בחודש	12
אחר	2

לגבי אלה שיש להם סידור קבוע בנופשון, נמצאו הבדלים לפי סוג הנופשון. ליותר משני שלישים של הנופשים במרכזי היום, ולרבע מהנופשים בנופשונים עצמאיים יש סידור קבוע בנופשון (ראה לוח 42). בנופשונים שבמעונות לא נמצא סידור כזה. כדאי לזכור שהנופשים בנופשונים שבמרכזי יום הם על פי רוב משתמשים קבועים של מרכז היום, ונראה שמרכז היום נוהג לסדר עבורם שהיות לילה (כלומר, נופשון) באופן קבוע, כדי לתת נופש להורים.

לוח 42: נופשים עם סידור קבוע בנופשון, לפי סוג נופשון (באחוזים מתוך התא)

סוג נופשון	אחוז נופשים עם סידור קבוע
כל הנופשונים	**23**
עצמאי	18
במרכז יום	74
במעון	0

שימוש חוזר בנופשון

כדי ללמוד עוד על תדירות השימוש בנופשון, שאלנו האם הנופש היה בנופשון יותר מפעם אחת והאם היה ביותר מנופשון אחד (ראה לוח 43). קצת יותר מרבע מהנופשים שהו בנופשון רק פעם אחת, כמחציתם שהו יותר מפעם אחת באותו נופשון. כחמישית שהו ביותר מנופשון אחד. היו הבדלים גדולים בנושא זה לפי סוג נופשון. בנופשונים עצמאיים, כמעט כל הנופשים (91%) שהו רק בנופשון אחד, ממצא מרשים, במיוחד לאור העובדה שהנופשונים העצמאיים הם הוותיקים יותר. בנופשונים שבמרכזי יום, היו מעט מאד נופשים ששהו רק פעם אחת, ממצא הקשור לעובדה שלשלושה רבעים מהנופשים האלה יש סידור קבוע להישאר בנופשון. בנופשונים שבמעונות, כמעט ממחצית הנופשים (43%) שהו רק פעם אחת, ורק רבע היו יותר מפעם אחת באותו נופשון, שיעור שעשוי לרמז על חוסר שביעות רצון מהנופשונים במעונות.

לוח 43: שימוש חוזר בנופשון, לפי סוג נופשון (באחוזים)

		סוג נופשון		
סוג השימוש בנופשון	**סה"כ**	עצמאי	במרכז יום	במעון
סה"כ	**100**	**100**	**100**	**100**
שהייה אחת בנופשון	29	25	11	42
מספר שהיות באותו נופשון	50	66	67	28
מספר נופשונים	21	9	22	30

החלפת נופשון

על פי דיווח ההורים, כחמישית מהנופשים היו בנופשון אחר לפני האחרון; רובם החליפו נופשון כיוון שהנופשון הקודם לא היה זמין הפעם, ורק בודדים אמרו שהסיבה היא שהם או הנופש לא אהבו את הנופשון הקודם (ראה לוח 44).

לוח 44: סיבות להחלפת נופשון (באחוזים)

סיבות	שיעור הנופשים
סה"כ	**100**
לא החליפו נופשון	79
הנופשון הקודם לא היה זמין	12
ההורה או הנופש לא אהב את הנופשון הקודם	3
סיבות אחרות/לא ידוע	6

6. הערכת ההורים את שירות הנופשון והשפעתו

בפרק זה נדון בהערכות ההורים לגבי היבטים של הנופשונים שהוזכרו בפרקים הקודמים. כמו כן נדון בהשפעות הנופשון על הנופש ועל משפחתו. מכיוון שציפינו להבדלים בין קבוצות שונות של נופשים, נעשה ניתוח לפי גיל הנופש, לפי רמת הפיגור שלו ולפי תדירות שימושו בנופשונים.[10] בלוח 45 מוצגות התפלגות הנופשים לפי משתנים אלה.

[10] מכיוון שמספר הנופשים ששהו במספר נופשונים היה קטן (ראה לוח 43), הוחלט להוסיף אותם למשתמשים מספר פעמים בנופשון אחד.

לוח 45: מדגם הנופשים לפי סוג הנופשון, רמת הפיגור, גיל הנופש ותדירות השימוש (במספרים מוחלטים)

	מספר נופשים במדגם
סה"כ	**127**
סוג נופשון*	
עצמאי	45
במרכז יום	29
במעון	48
רמת פיגור*	
קל או בינוני	46
קשה או עמוק	57
גיל הנופש	
0-10	35
11-20	57
21+	35
תדירות השימוש*	
שהייה אחת	35
מספר שהיות	86

* בשאלות אלו היו תשובות חסרות ולכן המספרים אינם מסתכמים ל-127.

הניתוח בפרק זה מבוסס על המידע שנאסף מן ההורים. כפי שכבר צוין, המדגם לא היה מקרי. לכן, נעשתה בדיקה לגבי מספר משתנים שעליהם התקבל מידע מהמנהלים, על מנת לבחון באיזו מידה המדגם מייצג את כלל הנופשים והוריהם. הבדיקה התבססה על השוואה בין מדגם הנופשים לבין אומדני המנהלים לגבי חמישה משתנים - סוג הנופשון, גיל הנופש, לאום, אזור מגורים ורמת הפיגור (ראה לוח 46). בשלושה משתנים - סוג נופשון, לאום, ואזור מגורים - כמעט שלא נמצא הבדלים. בשני משתנים, נתגלו הבדלים מסוימים: המדגם כלל יותר הורים של נופשים בני 0-10 (28% מול 21%) ופחות הורים של נופשים בני 11-20 (45% מול 55%) מאשר אומדן המנהלים. כמו כן, המדגם כלל פחות הורים של נופשים עם פיגור קל (9% מול 20%) ויותר הורים של נופשים עם פיגור קשה (34% מול 24%) מאשר אומדן המנהלים. אולם, הבדלים אלה אינם גדולים במיוחד. לאור זאת, נראה כי ניתן להסיק מסקנות על סמך מדגם זה למרות היותו לא לגמרי מייצג.

לוח 46: התפלגות אומדן המנהלים ומדגם הנופשים, לפי סוג נופשון, גיל הנופש, לאום, אזור מגורים ורמת פיגור (באחוזים)

משתנה	אומדן המנהלים	מדגם הנופשים
סה"כ	**100**	**100**
סוג נופשון		
עצמאי	41	37
במרכז יום	24	24
במעון	35	39
גיל הנופש		
0-10	21	28
11-20	55	45
21+	24	27
לאום		
יהודי	76	69
ערבי	24	31
אזור מגורים		
ירושלים	31	28
חיפה והצפון	35	28
תל אביב והמרכז	26	30
הדרום	8	14
רמת פיגור*		
קל	20	9
בינוני	34	36
קשה	24	34
עמוק	22	21

* בקרב אלה שידעו לענות על השאלה.

6.1 הערכת היבטים שונים של שירות הנופשון

הערכת הקשר עם אנשי הצוות בנופשון

שלושה רבעים מההורים אמרו שהיה להם קשר עם אנשי הצוות בנופשון (ראה לוח 47). כמחצית מכלל ההורים היו בקשר עם המנהל, כרבע עם מדריך, וכרבע עם מטפל ישיר של הנופש.

לוח 47: קשר של ההורים עם אנשי הצוות בנופשון (באחוזים)

אנשי צוות	אחוז ההורים הנמצאים בקשר עם איש צוות*
המנהל	47
מדריך	28
מטפל ישיר	25
רכז הנופשון	14
אב/אם בית	6
לא היה קשר בכלל	26

* המספרים אינם מסתכמים ל-100% מכיוון שניתן היה לתת יותר מתשובה אחת.

בסך הכל, רוב ההורים היו מרוצים (כמחציתם מרוצים מאד) מהקשר שיצרו עם אנשי הצוות המקצועי (ראה לוח 48). עם זאת, נמצאו הבדלים מובהקים במידת שביעות הרצון מקשר זה לפי סוג נופשון, רמת הפיגור של הנופש, גיל הנופש, ותדירות השימוש בנופשון.

לוח 48: שביעות רצונם של ההורים מן הקשר עם אנשי הצוות המקצועי בנופשון לפי סוג נופשון, רמת פיגור, גיל הנופש ותדירות השימוש (באחוזים)

		רמת שביעות רצון		
	סה"כ	מרוצה מאד	מרוצה	לא כל-כך מרוצה, לא מרוצה בכלל
כל ההורים	**100**	55	43	2
סוג נופשון*				
עצמאי	**100**	61	39	0
במרכז יום	**100**	77	23	0
במעון	**100**	37	57	6
רמת פיגור*				
קל או בינוני	**100**	61	39	0
קשה או עמוק	**100**	34	61	5
גיל הנופש*				
0-10	**100**	38	58	4
11-20	**100**	65	33	2
21+	**100**	52	48	0
תדירות השימוש*				
שהייה אחת	**100**	35	65	0
מספר שהיות	**100**	62	35	3

* $p<.05$.

הממצא הבולט הינו ששיעור ההורים המרוצים מאד היה גבוה יותר בקרב הורים לנופשים בנופשונים שבמרכזי היום (77%) ובנופשונים העצמאיים (61%) מאשר בקרב הורים לנופשים בנופשונים שבמעונות (37%). שיעור ההורים המרוצים מאד היה גבוה יותר בקרב הורים לנופשים עם פיגור קל או בינוני (67%) מאשר בקרב הורים לנופשים עם פיגור קשה או עמוק (34%). שיעור ההורים המרוצים מאד לנופשים בני 11-20 היה הגבוה ביותר (65%), ושיעור ההורים המרוצים מאד של נופשים מתחת לגיל 11 היה הנמוך ביותר (38%). לבסוף, שיעור ההורים המרוצים מאד היה גבוה ביותר בקרב נופשים ששהו מספר פעמים בנופשון (62%) מאשר בקרב נופשים ששהו בנופשון רק פעם (35%).

הערכת היחס האישי של אנשי הצוות

גם בשאלה זו, כמו בשאלה על שביעות רצון מהקשר עם אנשי הצוות, כמעט כל ההורים טענו שיחס הצוות היה טוב, וכמחציתם דיווחו שהיה טוב מאד (ראה לוח 49). בנוסף, גם כאן הקשר בין מידת שביעות הרצון לבין סוג הנופשון, רמת הפיגור, ותדירות השימוש היה משמעותי: רוב ההורים של נופשים בנופשונים שבמרכזי היום, יותר ממחצית ההורים בנופשונים העצמאיים, ורק רבע מההורים של נופשים

בנופשונים שבמעונות חשבו שהיחס האישי של הצוות היה טוב מאד. כחמישית מההורים של הנופשים בנופשונים שבמעונות חשבו שיחס זה לא היה כל-כך טוב או לא היה טוב בכלל. שיעור ההורים לנופשים עם פיגור קל או בינוני שהיו מרוצים מאד (70%) גבוה משיעור ההורים לנופשים עם פיגור קשה או עמוק שהיו מרוצים מאד (32%). שיעור ההורים של נופשים ששהו מספר פעמים בנופשון שהיו מרוצים מאוד (63%) גבוה מהשיעור המקובל של הורי נופשים ששהו רק פעם בנופשון (35%). לא היו הבדלים משמעותיים לפי גיל הנופש.

לוח 49: הערכת ההורים את היחס האישי של הצוות, לפי סוג נופשון, רמת פיגור, גיל הנופש ותדירות השימוש (באחוזים)

		הערכה	
	סה"כ	טוב מאד	לא כל-כך טוב, לא טוב
כל ההורים	**100**	55	37	8
סוג נופשון*				
עצמאי	**100**	56	34	9
במרכז יום	**100**	96	4	0
במעון	**100**	27	55	18
רמת פיגור*				
קל או בינוני	**100**	70	26	4
קשה או עמוק	**100**	32	59	9
גיל הנופש*				
0-10	**100**	50	43	7
11-20	**100**	61	31	8
21+	**100**	49	41	10
תדירות השימוש*				
שהייה אחת	**100**	35	55	10
מספר שהיות	**100**	63	30	7

* $p<.05$.

הערכת הטיפול בנופשון

כפי שניתן לראות בלוח 50, גם בשאלה זו, כמעט כל ההורים אמרו שהטיפול בנופשון היה לפחות טוב: יותר ממחצית ההורים אמרו שהטיפול היה טוב מאד וכשליש אמרו שהטיפול היה טוב.

לוח 50: הערכת ההורים את הטיפול בנופשון לפי סוג נופשון, רמת פיגור, גיל הנופש ותדירות השימוש (באחוזים)

		הערכה		
	סה"כ	טוב מאד	טוב	לא כל-כך טוב, לא טוב
כל ההורים	**100**	57	33	10
סוג נופשון*				
עצמאי	**100**	56	34	10
במרכז יום	**100**	96	4	0
במעון	**100**	37	48	15
רמת פיגור*				
קל או בינוני	**100**	79	17	4
קשה או עמוק	**100**	30	55	15
גיל הנופש*				
0-10	**100**	45	41	14
11-20	**100**	71	23	6
21+	**100**	45	42	13
תדירות השימוש*				
שהייה אחת	**100**	39	48	13
מספר שהיות	**100**	64	27	9

* $p<.05$.

שיעור גבוה יותר של הורים שבניהם שהו במרכזי יום חשבו שהטיפול טוב מאד (96%) לעומת השיעור בקרב אלה שבניהם שהו בנופשון עצמאי (56%) או במעון (37%). שיעור גבוה יותר של הורים של בנים עם פיגור קל או בינוני (79%) חשבו שהטיפול טוב מאד לעומת השיעור בקרב הורים של בנים עם פיגור קשה או עמוק (30%). כמו כן, שיעור גבוה יותר של הורים לילדים בגילאי 11-20 (71%) חשבו שהטיפול טוב מאד לעומת השיעור בקרב הורים לילדים קטנים (45%) או לבנים מבוגרים (45%). שיעור גבוה יותר של הורים לנופשים ששהו מספר פעמים בנופשון (65%) חשבו שהטיפול טוב מאד לעומת הורים לנופשים ששהו רק פעם אחת בנופשון (39%).

הערכת הפעילויות בנופשון

נושא נוסף הקשור להערכת הנופשונים הוא באיזו מידה ההורים מרוצים מהפעילויות בנופשון (שכללו חוגים שונים, ספורט, ולפעמים טיולים). גם בנושא זה, כמעט כל ההורים מרוצים או מרוצים מאד (ראה לוח 51). התוצאות לפי סוג נופשון, רמת פיגור, גיל, ותדירות השימוש היו דומות לממצאים שהתקבלו לגבי השאלות הקודמות. כך, נמצאו הבדלים גדולים לפי סוג נופשון: רוב גדול (78%) של הורי נופשים בנופשונים שבמרכזי יום נתנו הערכות חיוביות מאד, לעומת 36% מהורי נופשים בנופשונים עצמאיים ו-19% בלבד מהורי נופשים בנופשונים במעונות. הבדלים גדולים נמצאו גם לפי רמת הפיגור של הנופש: יותר הורים של נופשים עם פיגור קל או בינוני (58%) נתנו הערכות חיוביות מאשר הורים של נופשים עם פיגור קשה או עמוק (17%). הבדלים נמצאו גם לפי גיל: יותר הורים של נופשים בני 11-20 הביעו הערכות

חיוביות ביותר לפעילויות (50% לעומת 26% מבני 0-10 ו-38% מבני 21 ומעלה). לבסוף, הבדלים גדולים למדי נמצאו לפי תדירות השימוש בנופשון: יותר הורים של נופשים ששהו מספר פעמים בנופשון (49%) העריכו את הפעילויות כטובות מאוד מאשר הורים של נופשים ששהו רק פעם אחת בנופשון (14%). כנראה, שביעות הרצון מהפעולות היא אחת הסיבות לכך שהם חזרו לנופשון מספר פעמים.

לוח 51: הערכת ההורים את הפעילויות שבנופשון, לפי סוג נופשון, רמת פיגור, גיל הנופש ותדירות השימוש (באחוזים)

		הערכה	
	סה"כ	טוב מאד	טוב	לא כל-כך טוב, לא טוב
כל ההורים	**100**	40	50	10
סוג נופשון*				
עצמאי	**100**	36	53	11
במרכז יום	**100**	79	17	4
במעון	**100**	19	69	12
רמת פיגור*				
קל או בינוני	**100**	58	36	6
קשה או עמוק	**100**	17	72	11
גיל הנופש*				
0-10	**100**	26	65	9
11-20	**100**	50	42	8
21+	**100**	38	48	14
תדירות השימוש*				
שהייה אחת	**100**	14	76	10
מספר שהיות	**100**	49	41	10

* $p<.05$.

הערכת המאפיינים הפיזיים של הנופשון

בדומה להערכת מנהלי הנופשונים, כמעט כל ההורים היו מרוצים, אך רק כרבע מהם היו מרוצים מאד, מהמאפיינים הפיזיים של הנופשון (ראה לוח 52). ההיבט היחיד שממנו מיעוט ניכר מההורים לא היו מרוצים הוא מרחק הנופשון מביתם.

לוח 52: הערכת ההורים לגבי מאפיינים פיזיים של הנופשון (באחוזים)

		רמת שביעות רצונם של ההורים		
מאפיין פיזי	**סה"כ**	מרוצה מאד	מרוצה	לא כל-כך מרוצה, לא מרוצה בכלל
מצב הניקיון	**100**	50	39	9
התאמת שירותים ומקלחות לצורכי הנופשים	**100**	32	57	11
רמת תחזוקה כללית	**100**	30	56	14
בטיחות חיצונית	**100**	30	65	5
אוכל	**100**	28	68	4
חדר אוכל	**100**	28	62	10
אספקה סדירה של לבנים	**100**	25	67	8
נוחות הכניסה לנופשון	**100**	25	63	12
סלון ומקומות בילוי	**100**	25	60	15
סיכוי שדייר ייפגע	**100**	24	59	17
צפיפות בחדרי שינה	**100**	23	61	16
התאמת הריהוט	**100**	22	62	16
מרחק הנופשון מן הבית	**100**	18	50	32

הערכת היבטים שונים של זמינות הנופשון

בדקנו כיצד מעריכים ההורים מספר מדדים המשקפים את זמינות הנופשון: זמני הפעילות, משך השהייה בנופשון, והאפשרות להתקבל לנופשון בזמן נוח להורים. כמעט כל ההורים אמרו שזמני פתיחת הנופשון הם סבירים (ראה לוח 53), וכמעט שני שליש מהם אמרו שמשך השהייה בנופשון הוא מספיק ארוך; היתר רצו יותר ימי נופשון בכלל או יותר ימים בתנאים מיוחדים, כגון במצבי חירום. כשני שלישים מההורים אינם מרוצים מהעובדה שהם צריכים להתאים את עצמם לזמני הנופשון ואינם יכולים להתקבל במועד המועדף עליהם.

לוח 53: הערכת ההורים לגבי היבטים של זמינות הנופשון, לפי סוג נופשון (באחוזים)

		סוג נופשון		
היבט	**סה"כ**	עצמאי	במרכז יום	במעון
זמני פתיחת הנופשון: סבירים	**91**	88	89	93
משך השהייה בנופשון: מספיק ארוך*	**60**	60	80	47
אפשר להתקבל בנופשון מתי שרוצים*	**36**	21	12	61

* $p<.05$.

אם נבדוק לפי סוג נופשון (ראה לוח 53), נראה שהורי הנופשים במרכזי יום היו המרוצים ביותר ממשך השהייה בנופשון (80% לעומת 60% בנופשונים עצמאיים ו-47% בנופשונים שבמעונות). זהו ממצא בלתי צפוי, מאחר שנופשונים אלה פתוחים רק בסופי שבוע ולא בימי השבוע הרגילים. פחות מפתיע שההורים

של נופשים בנופשונים שבמעונות היו המרוצים ביותר מהאפשרות להתקבל לנופשון בכל עת שרצו (61% לעומת 21% בנופשונים עצמאיים ורק 12% בנופשונים שבמרכזי יום), מכיוון שנופשונים אלה היו פתוחים כל הזמן. כפי שניתן לראות בלוח, לא היו הבדלים בהערכת זמני פתיחת הנופשון לפי סוג נופשון.

6.2 השפעת הנופשון על הנופש

כאשר המנהלים נשאלו על מטרות הנופשון, שבעה מהם ציינו כי הם מצפים שהנופש ייהנה מן הנופשון, ושלושה ראו בנופשון אמצעי לחינוך לעצמאות. כדי לדעת מה הייתה השפעת הנופשון על הנופש בפועל, בדקנו את הערכת ההורים לגבי שביעות רצונו של בנם, יכולת התפקוד שלו והרחבת קשריו החברתיים.

שביעות הרצון של הנופש

כשני שלישים מכלל ההורים דיווחו שבניהם היו מרוצים מאד מן השהייה בנופשון (ראה לוח 54). אם ניקח בחשבון ש-18% מהנופשים לא הבינו את רעיון הנופשון, על פי טענות ההורים, ונתייחס רק לנופשים שהבינו את רעיון הנופשון, השיעור עולה ל-80%.

לוח 54: הערכת ההורים את שביעות רצונו של הנופש מן השהייה בנופשון (באחוזים)

רמת שביעות רצון של הנופש	מדגם הנופשים	נופשים "מבינים"*
סה"כ	**100**	**100**
מרוצה מאד	42	52
מרוצה	23	28
לא כל-כך מרוצה, לא מרוצה בכלל	17	20
לא הבין את רעיון הנופשון	18	---

* כולל רק נופשים שלפי הוריהם מבינים את רעיון הנופשון (82% מכלל הנופשים).

בקרב נופשים "מבינים", היו הבדלים משמעותיים לפי סוג נופשון, רמת פיגור, גיל ותדירות השימוש (ראה לוח 55). הבדלים בולטים במיוחד נמצאו לפי סוג נופשון: על פי דיווח ההורים, השיעור הגבוה ביותר של נופשים מרוצים היה בנופשונים שבמרכזי יום (93%); נופשים בנופשונים עצמאיים היו פחות מרוצים (47%) והשיעור הנמוך ביותר היה בנופשונים שבמעונות (23%). אצל הנופשים עם פיגור קל עד בינוני הייתה נטייה גבוהה יותר להיות מרוצים מאד (69%) מאשר אצל נופשים עם פיגור קשה או עמוק (32%). אצל הנופשים בני 11 ומעלה שיעור גדול יותר היו מרוצים מאד (58%) מאשר בקרב נופשים עד גיל 10 (32%), שאולי היו צעירים מדי מכדי ליהנות משהייה מחוץ לבית. לבסוף, שיעור הנופשים ששהו בנופשון מספר פעמים והיו מרוצים היה גבוה יותר (64%) מאשר נופשים ששהו בנופשון רק פעם אחת (16%).

לוח 55: הערכת ההורים את שביעות רצונו של הנופש מן השהייה בנופשון, לפי סוג נופשון, רמת פיגור, גיל הנופש ותדירות השימוש (באחוזים)

		רמת שביעות רצון*		
	סה"כ	מרוצה מאד	מרוצה	לא כל-כך מרוצה, לא מרוצה בכלל
כל ההורים	**100**	52	28	20
סוג נופשון**				
עצמאי	**100**	47	32	21
במרכז יום	**100**	93	7	0
במעון	**100**	23	42	35
רמת פיגור**				
קל או בינוני	**100**	69	14	17
קשה או עמוק	**100**	32	42	26
גיל הנופש**				
0-10	**100**	32	50	18
11-20	**100**	60	19	21
21+	**100**	55	24	21
תדירות השימוש**				
שהייה אחת	**100**	16	36	48
מספר שהיות	**100**	64	25	11

* כולל רק נופשים שלפי הוריהם מבינים את רעיון הנופשון (82% מכלל הנופשים).

** $p<.05$.

השפעת הנופשון על מצבו התפקודי של הנופש

בדקנו את השפעת הנופשון על מצבו התפקודי של הנופש באופן כללי ובמספר תחומים ספציפיים. קצת יותר מרבע מן ההורים אמרו שהשהייה בנופשון קידמה את הנופש, שני שלישים מהם אמרו שהשהייה לא השפיעה, ורק מעט מאד אמרו שהשהייה הזיקה (ראה לוח 56). כמעט שני שליש מן ההורים של נופשים בנופשונים שבמרכזי היום, לעומת פחות משליש מן ההורים של נופשים בנופשונים העצמאיים, וכעשירית מן ההורים של נופשים בנופשונים שבמעונות אמרו שהשהייה בנופשון קידמה את בנם (אם כי בקרב הורים אלה, היו גם 15% שאמרו שהשהייה בנופשון הזיקה לבנם). השפעת הנופשון על תפקוד הנופש בולטת יותר בקרב נופשים עם פיגור קל עד בינוני - 44% התקדמו לפי הערכת ההורים לעומת 13% מהנופשים עם פיגור קשה או עמוק. שליש מן ההורים של הנופשים בגיל 11 ומעלה, לעומת כעשירית מן ההורים של נופשים עד גיל 10, אמרו שהשהייה בנופשון קידמה את בנם. בדומה, שליש מן ההורים של נופשים ששהו מספר פעמים בנופשון, לעומת כעשירית מן ההורים של נופשים ששהו רק פעם אחת בנופשון, טענו שהשהייה בנופשון קידמה את בנם.

בנוסף, שאלנו את ההורים לגבי השפעת הנופשון על הנופש בארבעה תחומים - מצב בריאותו, יכולתו לבצע פעילויות של תפקוד אישי (להתרחץ, להתלבש, לאכול באופן עצמאי, וכיו"ב), יכולתו הכללית

לתפקד באופן עצמאי, ומצב רוחו. ההשפעה הגדולה ביותר של השהות בנופשון הייתה על מצב רוחם של הנופשים, הן לטובה והן לרעה (ראה לוח 57). כמחצית מההורים אמרו שמצב רוחו של בנם השתפר כתוצאה מהשהות בנופשון. מצד שני, יש כאלה (16%) שדיווחו שהשהות בנופשון הזיקה למצב רוחו של בנם. בכל יתר התחומים, הרוב (85%-77%) דיווחו שלא הייתה לשהות בנופשון כל השפעה. במידה שהייתה השפעה, היא בדרך כלל הייתה לטובה: 13% מההורים טענו שהנופשון תרם למצב בריאותו של הנופש, 13% דיווחו שהנופשון תרם ליכולתו לתפקד בפעילויות של טיפול אישי, ו-20% דיווחו שהנופשון תרם ליכולת הנופש לתפקד באופן עצמאי.

לוח 56: הערכת ההורים את השפעת הנופשון על מצבו התפקודי של הנופש, לפי סוג נופשון, רמת פיגור, גיל הנופש ותדירות השימוש (באחוזים)

		סוג ההשפעה		
	סה"כ	קידמה אותו	ללא השפעה	הזיקה לו
כל ההורים	**100**	28	65	7
סוג נופשון*				
עצמאי	**100**	27	71	2
במרכז יום	**100**	63	37	0
במעון	**100**	11	74	15
רמת פיגור*				
קל או בינוני	**100**	43	48	9
קשה או עמוק	**100**	13	80	7
גיל הנופש*				
0-10	**100**	9	85	6
11-20	**100**	37	54	9
21+	**100**	33	64	3
תדירות השימוש*				
שהייה אחת	**100**	11	75	14
מספר שהיות	**100**	35	61	4

* $p<.05$.

לוח 57: הערכת ההורים את השפעת הנופשון על מצבו התפקודי של הנופש בתחומים מסוימים (באחוזים)

		סוג ההשפעה		
תחום ההשפעה	**סה"כ**	השפעה לטובה	ללא השפעה	השפעה לרעה
מצב בריאותי	**100**	13	78	9
יכולת לבצע פעילויות של טיפול אישי*	**100**	13	85	2
יכולתו הכללית לתפקד באופן עצמאי	**100**	20	77	3
מצב רוחו	**100**	53	31	16

* כולל רחצה, הלבשה, האכלה, וכיו"ב.

בשני תחומים - יכולתו של הנופש לתפקד באופן עצמאי ומצב רוחו - היו הבדלים מאד גדולים לפי סוג נופשון (ראה לוחות 58 ו-59). הורים אשר ילדיהם שהו בנופשונים שבמרכזי יום דיווחו על השפעה לטובה בשני תחומים אלה בשיעור הרבה יותר גבוה (48% ו-89% בהתאמה) מאשר הורים לילדים ששהו בנופשונים במעונות (4% ו-27% בהתאמה); הורים לנופשים בנופשונים העצמאיים דיווחו על השפעה לטובה בשיעורים של 21% ו-56%, בהתאמה. נמצאו הבדלים גם לפי רמת פיגור וגם לפי גיל. שיעור ההורים שחשבו שהייתה השפעה לטובה בשני תחומים אלה היה גבוה יותר בקרב נופשים עם פיגור קל או בינוני (36% ו-65% בהתאמה) מאשר בקרב נופשים עם פיגור קשה או עמוק (6% ו-41% בהתאמה); ובקרב נופשים בני 11-20 (32% ו-57% בהתאמה) ונופשים בני 21 ומעלה (18% ו-61% בהתאמה) מאשר בקרב נופשים בני 0-10 (3% ו-37% בהתאמה). ההבדלים לפי תדירות השימוש לא היו בולטים במיוחד בתחום התפקוד העצמאי, אך בתחום מצב הרוח, ניתן לראות שהייתה השפעה לטובה בקרב שיעור גבוה יותר של נופשים ששהו מספר פעמים בנופשון (64%) מאשר בקרב נופשים ששהו רק פעם בנופשון (27%). לא נמצאו הבדלים משמעותיים לפי סוג נופשון, רמת פיגור, גיל ותדירות השימוש לגבי השפעת הנופשון על מצב בריאותו של הנופש ועל יכולתו לתפקד בפעילויות של טיפול אישי.

לוח 58: הערכת ההורים את השפעת הנופשון על יכולתו הכללית של הנופש לתפקד באופן עצמאי, לפי סוג נופשון, רמת פיגור, גיל הנופש ותדירות השימוש (באחוזים)

		סוג ההשפעה		
	סה"כ	השפעה לטובה	ללא השפעה	השפעה לרעה
כל ההורים	**100**	20	77	3
סוג נופשון*				
עצמאי	**100**	21	74	5
במרכז יום	**100**	48	52	0
במעון	**100**	4	94	2
רמת פיגור*				
קל או בינוני	**100**	36	60	4
קשה או עמוק	**100**	6	92	2
גיל הנופש*				
0-10	**100**	3	97	0
11-20	**100**	32	64	4
21+	**100**	18	79	3
תדירות השימוש*				
שהייה אחת	**100**	9	88	3
מספר שהיות	**100**	25	73	2

* $p<.05$.

לוח 59: הערכת ההורים את השפעת הנופשון על מצב רוחו של הנופש, לפי סוג נופשון, רמת פיגור, גיל הנופש ותדירות השימוש (באחוזים)

		סוג ההשפעה		
	סה"כ	השפעה לטובה	ללא השפעה	השפעה לרעה
כל ההורים	**100**	53	31	16
סוג נופשון*				
עצמאי	**100**	56	28	16
במרכז יום	**100**	89	11	0
במעון	**100**	27	46	27
רמת פיגור*				
קל או בינוני	**100**	65	20	15
קשה או עמוק	**100**	41	39	20
גיל הנופש*				
0-10	**100**	37	40	23
11-20	**100**	57	24	19
21+	**100**	61	33	6
תדירות השימוש*				
שהייה אחת	**100**	27	38	35
מספר שהיות	**100**	64	28	8

* $p<.05$.

הרחבת המעגל החברתי

שאלנו את ההורים האם בנם הכיר אנשים חדשים בזמן שהייתו בנופשון. קצת יותר ממחצית מן ההורים ענו בחיוב (ראה לוח 60) ועוד כשליש אמרו שבנם איננו מסוגל להתייחס לאנשים, כך שבפועל יותר מ-80% מאלה שמסוגלים להתייחס לאנשים אמנם הכירו אנשים חדשים בהיותם בנופשון.

היו הבדלים בשיעור הנופשים שהכירו אנשים חדשים בנופשון לפי סוג נופשון, רמת פיגור, גיל, ותדירות השימוש. לא מפתיע ששיעור נמוך יחסית של נופשים במעונות (40%) הכירו אנשים חדשים, מאחר שרוב האנשים במעונות הם דיירי קבע שאולי מעונינים פחות ליצור קשר עם נופשים הנשארים לימים ספורים בלבד. לעומת זאת, מפתיע ששיעור כה גבוה מהנופשים בנופשונים שבמרכזי יום (74%) הכירו אנשים חדשים בעת שהייתם בנופשון, מכיוון שרוב הנופשים גם משתתפים במרכז היום באופן קבוע. כצפוי, ככל שהנופש היה ברמת פיגור נמוכה יותר או היה מבוגר יותר, ובמידה ושהה יותר מפעם אחת בנופשון, כך גדלה נטייתו להכיר אנשים חדשים בנופשון. ההבדלים לפי גיל ולפי תדירות השימוש בנופשון לא היו בולטים במיוחד.

לוח 60: נופשים שהכירו אנשים חדשים בנופשון, לפי סוג נופשון, רמת פיגור, גיל הנופש ותדירות השימוש (באחוזים)

		הכרת אנשים חדשים*		
	סה"כ	כן	לא	לא מסוגל
כל ההורים	**100**	57	11	32
סוג נופשון**				
עצמאי	**100**	61	10	29
במרכז יום	**100**	74	19	7
במעון	**100**	40	9	51
רמת פיגור**				
קל או בינוני	**100**	75	18	7
קשה או עמוק	**100**	42	2	56
גיל הנופש**				
0-10	**100**	47	6	47
11-20	**100**	57	13	30
21+	**100**	67	13	20
תדירות השימוש**				
שהייה אחת	**100**	45	10	45
מספר שהיות	**100**	61	12	27

* על פי דיווח ההורים.

** $p<.05$.

6.3 השפעת הנופשון על המשפחה

כששאלנו את המנהלים על מטרות הנופשון, הם הזכירו שתי מטרות הקשורות למשפחות בנוסף למטרות הקשורות לנופש. המטרה הראשונה שהוזכרה הייתה נופש למשפחה או להורים. מטרה זו הוזכרה על ידי כל מנהלי הנופשונים במרכזי יום ועל ידי מחצית ממנהלי נופשונים בתוך מעונות. מטרה שנייה (שהוזכרה על ידי שלושה מנהלים בלבד) הייתה עזרה למשפחה באופן כללי. כדי לדעת מה הייתה השפעת הנופשון על ההורים בפועל, שאלנו אותם מספר שאלות בנושא. להלן יוצגו הממצאים בנושא זה.

פעילויות ההורים בזמן שהבן נמצא בנופשון

כפי שצוין לעיל, ההורים ציינו סיבות שונות להחלטתם לשלוח את בנם לנופשון. שאלנו אותם כיצד הם ניצלו את זמנם כשבנם שהה בנופשון. קיבלנו מגוון תשובות, ולפעמים יותר מתשובה אחת מאותו הורה. כפי שניתן לראות בלוח 61, התשובה השכיחה ביותר הייתה שניצלו את הזמן לעריכת טיולים, נסיעות וחופש (42%). כמו כן, הזכירו מנוחה (28%), פעילויות עם הילדים האחרים (24%), ביקורים אצל חברים או בני משפחה (23%) וביצוע סידורים (22%).

לוח 61: פעילויות ההורים בזמן שהות הילדים בנופשון

סוג הפעילות	שיעור ההורים*
טיולים, נסיעות, חופש	42
זמן לעצמך, מנוחה	29
פעילויות עם הילדים האחרים	24
ביקורים אצל חברים או בני משפחה	23
ביצוע סידורים, שיפוצים בבית	22
כרגיל	9
עבודה	8
חתונה, אירוע משפחתי אחר	6

* השיעורים אינם מסתכמים ל-100% הואיל וניתן היה לתת יותר מתשובה אחת.

השפעת הנופשון על הקלת העומס המוטל על המשפחה

כפי שהזכרנו, לפעמים השהייה בנופשון השפיעה לטובה על הנופש, אבל לעתים קרובות לא הייתה לה כל השפעה (ראה לוח 57). לעומת זאת, השפעתה על המשפחות כמעט תמיד הייתה חיובית. שאלנו על ארבעה תחומים: הפחתת העייפות הפיזית, הפחתת העייפות הנפשית, הפחתת המתח בבית, ושיפור מצב רוחם של ההורים. בכל אחד מהם, שלושה רבעים מההורים או יותר אמרו שהנופשון השפיע לטובה, וכמעט אף הורה לא ציין השפעה לרעה (ראה לוח 62).

לוח 62: השפעת השימוש בנופשון על ההורים, לפי עומס על המשפחה (באחוזים)

		סוג ההשפעה		
תחום ההשפעה	**סה"כ**	השפעה לטובה	ללא השפעה	השפעה לרעה
הקלה על עייפות פיזית	**100**	82	17	1
הקלה על עייפות נפשית	**100**	75	18	7
הקלה על המתח בבית	**100**	78	20	2
שיפור במצב רוחו של ההורה	**100**	74	21	5

עמדת ההורים כלפי סידור מוסדי קבוע לנופש

השהות בנופשון יכולה לשמש דחף למשפחה לחשוב על סידור מוסדי קבוע לילדים. לכן, שאלנו את ההורים האם חשבו על אפשרות של סידור מוסדי והאם שהייתו בנופשון השפיעה על דעתם בנושא זה (ראה לוח 63). כמעט מחצית (47%) מן ההורים דיווחו כי חשבו על האפשרות של סידור מוסדי לנופש. מהם 70% כבר פנו לשירותי הרווחה. נמצאו הבדלים לפי רמת הפיגור: בניגוד למצופה, שיעור גבוה יחסית של הורים לבנים עם פיגור קל או בינוני (16% לעומת 38%) חשבו על האפשרות של סידור קבוע לבן במעון, וקצת יותר מהם (72% לעומת 66%) כבר פנו לשירותי הרווחה בתחום. הסבר אפשרי לממצא זה הוא שאוכלוסיית המדגם כללה רק ילדים בקהילה, ואולי רוב ההורים של ילדים עם פיגור קשה או עמוק המעונינים בסידור מוסדי כבר עשו זאת. כמו כן נמצאו הבדלים לפי תדירות השימוש בנופשון: כשליש מההורים לנופשים ששהו רק פעם אחת בנופשון, לעומת יותר ממחצית מההורים לנופשים ששהו מספר פעמים, חושבים על האופציה של מיסוד קבוע. ייתכן, אם כן (וכמה הורים ציינו זאת במפורש), שחלק מן ההורים משתמשים בשהייה בנופשון כדי לבדוק את האופציה של מיסוד קבוע, על ידי ניסוי של מיסוד זמני. לא נמצאו הבדלים גדולים לפי סוג נופשון או לפי גיל הנופש.

לוח 63: עמדות ההורים כלפי סידור מוסדי קבוע לנופש, לפי סוג נופשון, רמת פיגור, גיל הנופש ותדירות השימוש (באחוזים)

		עניין בסידור מוסדי קבוע לנופש		
	סה"כ	לא מעוניין	מעוניין, לא פנה	מעוניין, פנה
כל ההורים	**100**	53	14	33
סוג נופשון*				
עצמאי	**100**	59	9	32
במרכז יום	**100**	44	26	30
במעון	**100**	51	13	36
רמת פיגור*				
קל או בינוני	**100**	39	17	44
קשה או עמוק	**100**	62	13	25
גיל הנופש*				
0-10	**100**	58	12	30
11-20	**100**	47	21	32
21+	**100**	58	6	36
תדירות השימוש*				
שהייה אחת	**100**	70	9	21
מספר שהיות	**100**	46	16	38

* $p<.05$.

כשליש (32%) מן ההורים המעונינים (13% מכל ההורים) אמרו ששהיית הבן בנופשון הגבירה את התעניינותם באפשרות שאולי הוא יצא מן הבית ויגור במעון באופן קבוע. לא היו הבדלים משמעותיים לפי גיל, רמת פיגור, וסוג נופשון.

6.4 הערכות כלליות על שירות הנופשון

היבטים חיוביים של הנופשון לפי דיווח ההורים

ביקשנו מההורים לציין את שני ההיבטים החיוביים והשליליים ביותר שהיו בנופשון. ההורים דיווחו על מספר רב של נושאים; לכן, נתייחס רק לשכיחים ביותר, אשר צוינו לפחות על-ידי 10% מן ההורים (ראה לוח 64). הנושאים שציינו ההורים כחיוביים בשכיחויות הגבוהות ביותר היו יחס טוב של הצוות (כשליש ציינו נושא זה) חברה לנופש (15%), ניקיון הנופשון (13%), מנוחה/חופשה להורים (12%), ופעילויות בנופשון (11%). היו גם 13% שאמרו שהם מרוצים באופן כללי, שהכל טוב וכדי.

לוח 64: היבטים חיוביים של הנופשון, לפי דיווח ההורים

ההיבט	אחוז ההורים*
יחס טוב של הצוות	32
חברה לנופש	15
הכל טוב, מרוצה	13
ניקיון הנופשון	13
מנוחה/חופשה להורים**	12
פעילויות	11
עצמאות, התקדמות	8
שירותים מסופקים	7
הצוות, המטפלים	5
תנאים פיזיים	5
טיפול בנופש	5
הנופש נהנה	5
יציאה מהבית, שינוי אווירה	5

* השיעורים לא מסתכמים ל-100%, הואיל וניתן היה לתת יותר מתשובה אחת.
** הערה זו מתייחסת להורים ולא לנופשים.

לוח 65: דיווח ההורים על היבטים חיוביים של הנופשון, לפי סוג נופשון, רמת פיגור, גיל הנופש ותדירות השימוש* (באחוזים)

	סה"כ אחוזים**	יחס טוב של הצוות	חברה לנופש	הכל טוב	ניקיון	מנוחה להורים***	פעילויות
סוג נופשון							
עצמאי	**100**	40	13	15	8	13	13
במרכז יום	**100**	16	40	16	0	12	20
במעון	**100**	36	4	11	27	11	2
רמת פיגור							
קל או בינוני	**100**	31	27	13	9	13	13
קשה או עמוק	**100**	33	8	14	16	4	8
גיל הנופש							
0-10	**100**	42	3	9	24	6	9
11-20	**100**	35	18	16	10	12	14
21+	**100**	14	25	14	7	18	7
תדירות השימוש							
שהייה אחת	**100**	29	7	13	23	16	3
מספר שהיות	**100**	33	19	14	10	10	14

* לא מובאות רמות מובהקות בלוח מאחר שהשאלה הייתה פתוחה ולכן קשה לקבוע את ה-N המתאים.
** השיעורים אינם מסתכמים ל-100% כי ניתן היה לתת יותר מתשובה אחת.
*** הערה זו מתייחסת להורים ולא לנופשים.

מלוח 65 ניתן לראות כי שיעור ההורים שהזכירו יחס טוב של הצוות היה גבוה יותר בקרב הורים לנופשים בנופשונים עצמאיים (40%) או בנופשונים במעונות (35%) מאשר בקרב בנופשונים במרכזי יום (16%); בעוד ששיעור ההורים שהזכירו חברה לנופש היה גבוה יותר בקרב הורים לנופשים בנופשונים במרכזי יום (40%) מאשר בנופשונים עצמאיים (13%) או במעונות (4%). שיעור ההורים שהזכירו חברה לנופש היה גבוה יותר בקרב הורים לנופשים עם פיגור קל או בינוני (27%) מאשר בקרב הורים לנופשים עם פיגור קשה או עמוק (8%). לבסוף, שיעור ההורים שהזכירו יחס טוב של הצוות היה גבוה יותר בקרב נופשים בני 0-10 (42%) או בני 11-20 (35%) מאשר בקרב הורים לבני 21 ומעלה (14%); בעוד ששיעור ההורים שהזכירו חברה לנופש היה גבוה יותר בקרב נופשים בני 11-20 (18%) או בני 21 ומעלה (25%) מאשר בקרב הורים לנופשים בני 0-10 (3%). לא נמצאו הבדלים משמעותיים לפי תדירות השימוש.

היבטים הטעונים שיפור בנופשון

כפי שניתן לראות מלוח 66, הוזכרו שני היבטים שליליים של הנופשון בשכיחות רבה יותר מאחרים: האחד - מיעוט מספר הימים (והשעות) שאפשר להשתמש בנופשון (21% מההורים) (כלומר, ההתייחסות היא למעשה לזכאות לנופשון ולא לנופשון עצמו); השני - תלונות לגבי המבנה הפיזי של הנופשון - על פי רוב בהתייחסות להיותו לא מספיק גדול (14% מן ההורים).

לוח 66: דיווח ההורים על היבטים שליליים של הנופשון

ההיבט	שיעור ההורים*
יותר זמן בנופשון	21
בניין הנופשון	14
אוכלוסיית הנופשון	10
ציוד, אביזרים, רהוט, וכד'	9
צוות הנופשון	9
רמת תחזוקה, ניקיון	7
מרחק מן הבית	6
תוכן הטיפול, התאמה לנופש	6
פעילויות	5
תנאים פיזיים	5
לא מספיק גדול	5
בטיחות, רשתות בחלונות	5
עוד נופשון/ים	5
לא בשכונת מגורים	4
עלות, תקציב הנופשון	4
איכות הטיפול	4
אחר	6

* השיעורים לא מסתכמים ל-100% מכיוון שניתן היה לתת יותר מתשובה אחת.

שהייה נוספת באותו נופשון או בנופשון אחר

הרצון לחזור ולהשתמש בשירות הנופשון הוא עוד מדד לשביעות הרצון ממנו. לכן שאלנו את ההורים האם היו מעונינים לסדר לנופש שהייה נוספת באותו נופשון והאם היו מעונינים לסדר לנופש שהייה בנופשון אחר. יותר משלושה רבעים מן ההורים היו מעונינים בשהייה נוספת באותו נופשון; היתר היו חלוקים בין אלה שמעונינים רק במידת הצורך לבין אלה שאינם מעונינים כלל (ראה לוח 67). נמצאו הבדלים משמעותיים לפי סוג נופשון: כמעט כל ההורים של נופשים במרכזי יום ו-84% מן ההורים של נופשים בנופשונים עצמאיים, לעומת 63% מההורים של נופשים שבמעונות היו מעונינים לסדר שהייה נוספת באותו נופשון. כמצופה, יותר הורים לנופשים עם כמה שהיות בנופשון (87%) לעומת הורים לנופשים עם שהייה אחת בנופשון (60%) מעונינים בשהייה נוספת בנופשון. לא נמצאו הבדלים משמעותיים במדד זה לפי גיל הנופש או רמת הפיגור. ההורים אשר לא היו מעונינים לחזור ולהשתמש בנופשון נתנו סיבות שונות לכך, ביניהן חוסר שביעות של ההורה או של הנופש עצמו מן הנופשון, או העדפת ההורה שהילד יהיה בבית.

לוח 67: הורים המעוניינים בשהייה נוספת באותו נופשון, לפי סוג נופשון, רמת פיגור, גיל הנופש ותדירות השימוש (באחוזים)

		שהייה נוספת		
	סה"כ	כן	במידת הצורך	לא
כל ההורים	**100**	79	10	11
סוג נופשון*				
עצמאי	**100**	84	11	5
במרכז יום	**100**	96	4	0
במעון	**100**	63	13	24
רמת פיגור*				
קל או בינוני	**100**	83	9	9
קשה או עמוק	**100**	74	13	13
גיל הנופש*				
0-10	**100**	70	18	12
11-20	**100**	83	6	11
21+	**100**	82	9	9
תדירות השימוש*				
שהייה אחת	**100**	60	17	23
מספר שהיות	**100**	87	7	6

* $p<.05$.

רק כשליש (35%) מכלל ההורים מעונינים לסדר שהייה לנופש בנופשון אחר. אלה שלא היו מעונינים נתנו סיבות שונות; חלקם מרוצים מהנופשון הנוכחי ולכן לא מעונינים בנופשון אחר, או שאינם מכירים נופשון אחר. לא נמצא קשר מובהק בין שאלה זו לקודמת.

7. סיכום ודיון

7.1 סיכום הממצאים

שירות הנופשון מיועד לספק טיפול זמני (לרוב עד שבועיים בשנה) לאנשים עם פיגור שכלי. בישראל קיימים כיום כעשרים נופשונים, הממומנים על ידי משרד העבודה והרווחה עם השתתפות סמלית של ההורים. הנופשונים מחולקים לשלושה סוגים: נופשונים עצמאיים, נופשונים במרכזי יום, ונופשונים במעונות. שלושת סוגי הנופשונים נבדלים זה מזה במבנה ובשירותים שהם מספקים לנופשים.

רוב הנופשונים פועלים בסופי שבוע וחגים, כשהביקוש גבוה במיוחד. רק חלקם (בעיקר נופשונים במעונות וגם כמה נופשונים עצמאיים) פועלים בימי השבוע. הנופשונים אינם פזורים באופן שווה בארץ, אלא יש נופשונים רבים יחסית באזור ירושלים ומעטים יחסית בתל אביב והמרכז ובאזור הדרום. בנוסף למספרם הגבוה, הנופשונים בירושלים גדולים יותר ופתוחים בכל ימות השבוע.

מאפייני הנופשים ודפוסי השימוש בנופשונים

רוב הנופשים הם ילדים (0-10) ומתבגרים (11-20), וכרבע מהם הינם בוגרים (+21). בהשוואה לכלל האנשים עם פיגור, נראה כי בקרב הנופשים יש שיעור גבוה של בנים, שיעור נמוך של ערבים, ושיעור גבוה של חרדים (במיוחד בנופשונים מסוימים).

הנופשים שונים מבחינה בריאותית ותפקודית מכלל האנשים עם פיגור ואפילו מכלל הילדים עם פיגור החיים בקהילה. בקרב הפונים שיעורים גבוהים יותר - יחסית לכלל הילדים עם פיגור בקהילה - של לוקים בפיגור קשה או עמוק סיעודי; של סובלים מבעיות אחרות מלבד פיגור, ובעיקר ממחלות ומנכויות פיזיות; ואינם מתפקדים כמעט בכל התחומים של התפקוד היומיומי.

ההורים דיווחו שתהליך קבלת האישור להשתמש בנופשון ותהליך הפנייה לנופשון היו פשוטים; שקיבלו מספיק מידע על הנופשון לפני שבנם שהה בו בפעם הראשונה. התשלום בעבור השימוש בנופשון גם הוא היה סביר מבחינתם.

יותר ממחצית הנופשים נשארו בנופשון לשהיות קצרות בלבד, אך היו כאלה שנשארו לשבוע ואפילו לשהיות ארוכות (במיוחד בנופשונים שבמעונות, הפתוחים כל הזמן). רוב הנופשים היו בנופשון יותר מפעם אחת, ולמספר לא מבוטל של הורים (במיוחד בנופשונים במרכזי יום) היה סידור קבוע לביקור ילדם בנופשון, בדרך כלל ללילה אחד כל פעם. מעניין לציין שרק מעט מהנופשים היו ביותר מנופשון אחד, ואלה שעברו נופשון, עשו זאת בדרך כלל מפני שהנופשון הקודם לא היה זמין.

אם נסתכל לאורך השנה, כמחצית ההורים דיווחו שלא ניצלו אפילו את הזכאות הבסיסית של 14 יום לשנה. כרבע ניצלו את מלוא הזכאות ל-14 יום, ועוד כרבע שהו מעבר ל-14 יום (אחת מן התלונות השכיחות של ההורים הייתה שהזכאות שלהם להשתמש בנופשון לא הייתה מספיק ארוכה).

7.2 הערכת ההורים את הנופשון

השפעת הנופשון על המשפחה

לאור מצבם הקשה של הנופשים, לא מפתיע שהוריהם מדווחים על עומס כבד המוטל עליהם כתוצאה מן הטיפול. לפי דעתם, הטיפול דורש מהם מאמץ פיזי גדול, ומשפיע עליהם לרעה גם בתחומים אחרים. רבים מהם מודאגים, מדוכאים, או עצבניים, בגלל מצבו של בנם.

לכן הסיבה העיקרית לכך שרוב ההורים השתמשו בנופשון בפעם הראשונה הייתה הצורך שלהם לצאת לחופש או לנוח בבית. רק מעטים השתמשו בנופשון לראשונה בגלל סיבות הקשורות לצרכים של הנופש עצמו.

ממצאים אלה עולים בקנה אחד עם אחת מהמטרות המוצהרות של הנופשון - מניעת שחיקה של ההורים המובילה להזנחת הילד או למיסודו. האם הנופשון הצליח במטרה זו? מצד אחד, נמצא ששיעורים גבוהים של ההורים דיווחו על השפעה חיובית של השימוש בנופשון על המשפחה, כולל הקלה בעייפות הפיזית, הקלה בעייפות הנפשית, הקלה על המתח בבית, ושיפור במצב רוחם של ההורים, ולפיכך ייתכן שאכן הוקטן הסיכוי של הזנחת הילד. מצד שני, נמצא שמספר קטן, אך לא מבוטל, של הורים אמרו שכתוצאה משהיית בנם בנופשון, הם חושבים יותר על האופציה של מיסוד; אם כן, יכול להיות שהכרת הנופשון דווקא הגדילה את הסיכוי למיסוד. ייתכן, עם זאת, שהורים אלה הגיעו כבר לדרגת שחיקה כזאת, שאופציית המיסוד היא באמת החלופה הטובה ביותר.

השפעת הנופשון על הנופש ושביעות רצון כללית מהנופשון

רוב ההורים הביעו שביעות רצון רבה או רבה מאד מהנופשון ומהשפעתו על הנופש. יחד עם זאת, בחלק ניכר מן התחומים, נמצאו הבדלים בולטים ועקביים מאד לפי סוג נופשון, לפי רמת פיגור של הנופש, ולפי גיל; להלן נסכם את המגמות המרכזיות, ובמידת האפשר ננסה להסבירן.

הבדלים לפי סוג נופשון

נמצא קשר חזק מאד בין סוג הנופשון לבין הערכת ההורים את הנופשון ואת השפעתו על הנופש. כמעט בכל התחומים שנבדקו נמצאו פערים גדולים במידת שביעות רצונם של הורים מסוגים שונים של נופשונים. הורים של נופשים בנופשונים במרכזי יום הביעו את ההערכות החיוביות ביותר; הורים של נופשים בנופשונים שבמעונות הביעו את ההערכות השליליות ביותר.

ממצא זה מעניין במיוחד לאור העובדה שבמחקר נבדק מספר רב של מאפיינים ארגוניים-מבניים ופיזיים של הנופשון עצמו לפי סוג נופשון, והממצאים מראים שבדרך כלל הנופשונים במרכזי היום היו דווקא במצב גרוע מהאחרים. מדוע, אם כן, הורי הנופשים בנופשונים אלה מרוצים יותר מהאחרים?

הסבר אחד יכול להיות שהאפיונים הפיזיים של הנופשון אינם הדבר החשוב ביותר בעיני ההורים, ושהם מייחסים חשיבות רבה יותר ליחס טוב של הצוות; ואכן, הורים רבים הצביעו על יחס טוב של הצוות כהיבט חיובי של הנופשון. ואולם, הסבר זה הוא בעייתי מכיוון שדווקא הורי הנופשים במרכזי היום נטו

פחות מן ההורים בשני סוגי הנופשון האחרים להזכיר יחס טוב של הצוות כאחד הדברים החיוביים בנופשון.

הסבר אפשרי אחר הוא שחלק ניכר מן הנופשים בנופשונים שבמרכזי יום הם משתמשים קבועים של מרכז היום. לכן, הם מכירים את המקום בו שוהה ילדם באופן קבוע, ומרוצים ממנו, ואף הנופש עצמו מכיר ומרגיש בנוח במקום. הורי הנופשים בנופשונים שבמרכזי יום לא נשאלו אם בנם הוא משתמש קבוע של מרכז היום, ולכן אי אפשר היה לבדוק אפשרות זו לעומקה.

הבדלים לפי רמת פיגור

רמת הפיגור של הנופשים השפיעה על הערכות ההורים: ההורים של נופשים עם פיגור קל או בינוני הביעו הערכה חיובית יותר לגבי הנופשון ועל השפעתו לעומת הורים של נופשים עם פיגור קשה או עמוק. הבדלים אלו לפי רמת הפיגור אינם מפתיעים במיוחד. ניתן להבין כי לא רק שלנופשים עם רמות פיגור שונות יש צרכים שונים, אלא גם שהרבה יותר קשה לספק את הצרכים של נופשים עם פיגור קשה או עמוק. ייתכן שזו הסיבה לכך שהורים של נופשים אלה מרוצים פחות מהנופשון; זאת, למרות שהעומס המוטל עליהם גדול יותר והנופשון אמור לסייע בהורדת העומס. ייתכן גם שמסיבה זו הם מגלים עניין בשהות נוספת לא פחות מהורי הילדים עם פיגור קל או בינוני.

הבדלים לפי רמת פיגור נמצאו גם בנושא של השפעת הנופשון על הנופש. ההורים לנופשים עם פיגור קל או בינוני הצביעו על השפעה חיובית יותר של הנופשון מאשר הורים לבנים עם פיגור קשה או עמוק. הבדלים אלה צפויים, שכן קשה מאד לשנות את מצבו של אדם עם פיגור קשה או עמוק, ושינויים כאלה דורשים זמן וכוח אדם מעבר למה שהנופשונים מסוגלים לספק.

הבדלים לפי גיל

לגיל הנופש הייתה השפעה על הערכות ההורים, אולם במידה יותר מצומצמת ולא תמיד באותו כיוון. בדרך כלל, הורים של נופשים בני 11 עד 20 הביעו הערכה חיובית בשיעורים גבוהים יותר, אך ההבדלים בינם לבין הורי הנופשים מ-21 ומעלה לא היו משמעותיים. הורים של נופשים עד גיל 10 נטו להביע הערכה חיובית בשיעורים הנמוכים ביותר. יחד עם זאת, בכמה תחומים - יחס אישי של הצוות, טיפול בנופשון, סידור מוסדי קבוע לנופש - הורי הנופשים המבוגרים ביותר נתנו תשובות דומות יותר לאלו של הנופשים הצעירים מאשר לאלה של הנופשים המתבגרים.

ניתן להסביר את קיומם של הבדלים אלו לפי גיל. צורכיהם של אנשים, כולל אנשים עם פיגור שכלי, שונים מאד בין ילדים, מתבגרים ובוגרים. מכיוון שקרוב למחצית הנופשים הם מתבגרים, ייתכן שהנופשונים מתאימים את עצמם במיוחד לנופשים בגילים אלה.

באשר להשפעת הנופשון על הנופש, ייתכן שנופשים מתבגרים או מבוגרים יכולים ליהנות וללמוד בנופשון יותר מאשר נופשים צעירים מאד שעדיין לא מבינים לגמרי את עניין הנופשון. מה שמחזק השערה זו היא העובדה שההבדלים בין מתבגרים למבוגרים הם קטנים יחסית.

תדירות השימוש בנופשון

בשונה מסוג נופשון, רמת פיגור, וגיל - כולם משתנים המשפיעים על שביעות הרצון אך אינם מושפעים ממנה, תדירות השימוש בנופשון יכולה לא רק להשפיע על שביעות הרצון אך גם להיות תוצאה של שביעות רצון זו. מצד אחד, סביר להניח שככל שאדם מבקר יותר בנופשון, הוא והוריו ייטיבו להכיר את הנופשון, יחששו ממנו פחות, ויהיו מרוצים יותר. מבחינה זאת, תדירות השימוש בנופשון משפיעה על שביעות הרצון. מצד שני, הורים שהיו מרוצים מהנופשון, ומעריכים שהנופש גם הוא מרוצה, ישלחו אותו לנופשון פעם נוספת, כך שעצם השימוש בנופשון יכול גם להיות תוצאה של שביעות רצון מן הנופשון.

בנוסף, כדאי להזכיר שקיים קשר חזק בין תדירות השימוש בנופשון לסוג הנופשון: כמעט כל הנופשים בנופשונים שבמרכזי היום שהו בנופשון יותר מפעם אחת, אך רק מעט יותר ממחצית הנופשים בנופשונים שבמעונות שהו בנופשון יותר מפעם אחת. מכאן שקשה לפרק את הקשר בין סוג הנופשון, תדירות השימוש, ושביעות הרצון, ויכול להיות שהקשר שנמצא בין תדירות השימוש לשביעות הרצון רק משקף את הקשר בין סוג הנופשון לשביעות רצון.

לאור התרחבותו של שירות הנופשון בשנים האחרונות, רצוי להמשיך ולבחון באיזו מידה הוא עונה על צורכי האוכלוסייה. כמו כן רצוי לבחון האם ישנן אוכלוסיות נוספות שהיו יכולות לנצל מסגרת כזו ומדוע הן אינן משתמשות בה וכיצד ניתן לשפר את שביעות הרצון של ההורים משירות כזה.

ביבליוגרפיה

כאהן-סטרבצ׳ינסקי, פאולה ; ברודסקי, ג׳ני, וברנסיק, בארי. 1998. **מיפוי וההערכה של שירותי הנופשון בישראל**. ירושלים : ג׳וינט-מכון ברוקדייל.

Family and Children Services of the Kalamazoo Area. 1983. **Manual of the Parent Respite Care Cooperative**. Author: Kalamazoo, MI.

McGill, P. 1996. "Summer Holiday Respite Provision for the Families of Children and Young People with Learning Disabilities." **Child Care Health Development** 22(3): 203-212.

Montgomery, R. J. V. ND. **Respite Services**. Unpublished Manuscript.

Project SHARE (HHS). 1986. **How-to Manual on Providing Respite Care for Family Caregivers**. US Department of Commerce, National Technical Information (NTIS), Washington DC.

Stalker, K. (ed.). 1996. **Development in Short-Term Care: Breaks and Opportunities**. Jessica Kingsley Publishers, London and Bristol.

Upshur, C.C. 1982. "Respite Care for Mentally Retarded and Other Disabled Populations: Program Models and Family Needs." **Mental Retardation** 20(1): 2-6.

Valentine, D.P.; and Andreas, T. 1984. "An Expanded View of Respite Care: Supporting Families." **Journal of Primary Prevention** 5(1): 27-35.

Zirul, D.W.; Lieberman, A.A.; and Rapp, C.A. 1989. "Respite Care for the Chronically Mentally Ill: Focus for the 1990s." **Community Mental Health Journal** 25(3): 171-184.